P. 1325 / 1949

Koroška kronika

Izdaja:
BRITANSKA OBVEŠČEVALNA SLUŽBA

Cene:
Za naročnike:
v tuzemstvu mesečno 1.— šiling,
v inozemstvu mesečno 4.— šilinge.
Posamezna številka 30 grošev.

Leto IV. | Celovec, 6. februarja 1948 | Številka 6

„Velike duše" ni več . . .

30. januarja 1948. leta nekaj minut po peti popoldanski uri se je pod streli nacionalističnega in verskega fanatika zgrudil voditelj 300 milijonskega indijskega prebivalstva, oseminsedemdesetletni politik, filozof in mistik Mohandas Karamshand Gandhi, imenovan Mahatma, kar v indijskem jeziku pomeni „velika duša".

Vest o tem dogodku se je bliskovito razširila po vsem svetu. Če tudi mi svojim bralcem povemo danes nekaj o tem človeku, ki je živel in delal sicer tako daleč od nas, katerega pa je vendar vsak vsaj po imenu in skoraj gotovo tudi po njegovem delovanju poznal, hočemo doprinesti svoj mali delež počaščenja spominu enega največjih in najčistejših duhovnih velikanov, kar jih pozna človeška zgodovina.

Indija je dežela, ki leži na južnem koncu ogromne azijske celine, je nadvse rodovitna in jo naseljuje narod, ki je med najstarejšimi v zgodovini človeštva, narod, ki je življenjsko močan, krepak po telesu in lep ter ima duševne vrline in kulturo, ki je zrasla na drugačni osnovi kot naša. Ta dežela je za naše pojme deloma nerazumljiva, mistična, prepoduhovljena, pravljična.

Indija Koromandija sta bili besedi, s katerima so nam starši prikazovali deželo, kjer se cedi med in mleko, kjer z jablan pomaranče trgaš in kjer je vsak dan potica.

Taka je nekoč Indija tudi bila. V tej deželi dobiš prav vse tisto, kar more le ves ostali svet skupaj nuditi. In kljub temu pomre vsako leto v Indiji na stotisoče ljudi od lakote.

Dežela ima 300 milijonov prebivalstva, toliko torej kot skoraj vsa Evropa skupaj. Družabna ureditev v njej je pa danes še skoraj taka, kot je bila pred stoletji. Prebivalstvo je razdeljeno v več razredov, od katerih imajo najvišji „nedotakljivi" velike predpravice, zadnji, nekaki sužnji pa nobenih. To razdelitev zahteva njihova vera (bramanska), ki je sicer na zunaj nekako slična naši, ker so najvišji bogovi trije: Brama, Višnu in Šiva, nje nauk pa danes komaj še sprejemljiv: vernike deli med „izvoljene" in „obremenjene".

Med tristo milijoni Indijcev pa je 80 milijonov mohamedancev, katere Hindujci (t. j. ostali, ki so bramanske vere) prezirajo in črte. Med obema narodoma vlada strupeno sovraštvo, katerega tudi daljnovidni voditelji prve ali druge narodnosti niso mogli pogasiti.

Družabna nasprotja in verska mržnja, stradanje množic ter neurejenost so vzrok današnjega težkega stanja množic indijskega prebivalstva ter je to dejstvo treba imeti pred očmi, ko govorimo, da je „velika duša" zapustila svoje telo ter se poslovila od tega sveta.

Mahatma Gandhi je izšel iz boljših, „izvoljenih" krogov; oni, h kateremu se je bil pa pred nekaj dnevi preselil, mu je vdihnil veliko dušo. Dal mu je tudi talent, da se je mogel odlično izobraziti, ter nadčloveško voljo. Ljubezen in pravičnost sta bili, kar je on zahteval in za kar se je boril. Imel je pred očmi narod, iz katerega je izšel in kateremu je bila posvečena vsaka njegova kretnja in vsaka njegova misel in ta svoj narod je imel on pred očmi kot celoto, videl je krivice, katere se mu gode, videl je njegove lastne napake, v katerih se duši, ter je trpel. Iz tega trpljenja pa je izšel čist, velik in neizprosen: videl je, da njegov narod potrebuje duhovnega voditelja, pa tudi politika. Tedaj je izpovedal svoj program: neodvisna, svobodna Indija; odprava razlik med kastami (stanovi) ter sporazum z Muslimani.

To je bil program, ki je pomenil za vse tedanje razmere v Indiji pravo revolucijonarno stališče. Dežela je bila zasedena po Angležih, kakemu izravnavanju razmerja med kastami so se višji in najmogočnejši razredi upirali in Muslimani so bili odprto vprašanje.

(Nadaljevanje na 2. strani.)

EINSTEINOVO
Pismo Združenim narodom

Današnji svetovni položaj je tak, da ogroža vse državljane vseh dežel, njihove otroke, njihovo življenje strašna negotovost. Napredek na polju tehnike ni povečal varnosti in blagostanja človeštva.

Po zmagi nad osnimi silami ni bil dosežen nikak omembe vreden korak za odpravo vojne, enako tudi ne za sporazum na gotovih področjih, kot so: nadzorstvo nad atomsko energijo, gospodarsko sodelovanje pri obnovitvenem delu po vojni opustošenih področij. Tega neuspeha ne moremo pripisovati organizaciji Združenih narodov. Nobena mednarodna organizacija ne more biti bolj močna, kot to želijo njeni člani sami. Stvarno bo organizacija Združenih narodov važna in koristna ustanova šele tedaj, ko bodo narodi in vlade sveta uvideli, da ona ni nič drugega kakor predhoden sistem za dosego končnega smotra: ustvaritve neke avtoritete nad raznimi državami, ki bi razpolagala z zakonodajno oblastjo in izvršilno silo za obdržanje miru.

Sedanja mrtva točka je nastala, ker sedaj ne moremo računati na zadosti močno avtoriteto te vrste. Zaradi tega so odgovorni voditelji raznih vlad se ravnati po predpostavki možne vojne. Iz te predpostavke storjeni koraki povečujejo splošni strah in nezaupanje ter pospešujejo končno katastrofo. Naj bodo državne oborožitve še tako močne: one ne ustvarjajo vojaške varnosti za noben narod in ne morejo jamčiti ohranitve miru. Popoln sporazum o mednarodnem nadzorstvu nad atomsko energijo in o splošni razorožitvi ne bo možen, dokler ne bodo spremenili tradicionalnega načela državne suverenosti.

VARNOST JE NEDELJIVA

Varnost je nedeljiva in jo je mogoče doseči le, če bodo predvsem zagotovljena potrebna jamstva zakona in potrebna sredstva za spoštovanje zakona, tako da vojaška varnost ne bo več problem za posamezne države. Kompromisa ne more biti med pripravami za vojno z ene strani in med pripravami za svetovno družbo, ki temelji na zakonu in redu.

TREBA SE JE ODLOČITI ZA ENO ALI ZA DRUGO POT

Če računamo z vojno, moramo držati čete na vseh strateških točkah, kopičiti z vsemi sredstvi zaloge urana, imeti obvezno vojaško službo in deloma omejevati državljanske svoboščine. Predvsem je treba prenašati posledice vojaške tajnosti, kar je ena največjih ran našega časa in ena največjih ovir za kulturni napredek.

Če pa bi se vsi prepričali: da je edino jamstvo v tej atomski dobi ustanovitev naddržavne vlade, bi vsi storili vse, kar je v njih močeh za ojačenje organizacije Združenih narodov. Kdor ima čut odgovor nositi, ne bo imel težke izbire.

Nastopil je trenutek, da Združeni narodi okrepijo svojo moralno avtoriteto s pogumnimi odločitvami. Predvsem se mora povečati avtoriteta skupščine in to na ta način, da ji bo Varnostni svet podrejen, kot so ji vsi drugi organi organizacije. Dokler bo avtoriteta glavne skupščine v sporu z Varnostnim svetom, organizacija v celoti ne bo mogla uspešno delovati.

Nadalje so potrebne znatne spremembe v načinu reprezentiranja raznih narodov v okrilju Združenih narodov. Sedanji sistem, po katerem imenujejo vlade svoje predstavnike, ne dovoljuje svobode postopanja tem predstavnikom. Razen tega izbira po vladah ne daje narodom občutka, da so pravično in sorazmerno zastopani. Moralna avtoriteta Združenih narodov bi bila znatno večja, če bi odposlance volili neposredno narodi. Če bi bili predstavniki odgovorni skupini volilcev, bi lahko dosti bolj svobodno sledili glasu svoje vesti. Tako bi bili lahko oni bolj državniki in manj diplomati.

Končno bi glavna skupščina morala stalno zasedati skozi celo prehodno dobo. Na ta način bi ona lahko izpolnjevala dve važni nalogi: sprejela bi pobudo za ustanovitev naddržavnega reda in izvedla učinkovite mere v vseh onih nevarnih področjih, kjer je ogrožen mir, kot je to primer v Grčiji. Upoštevaje važnosti teh nalog skupščina ne bi smela prenesti svoje oblasti na Varnostni svet, zlasti še ne, dokler je le ta zaradi nevšečnosti, ki jih povzroča veto, v svojem delovanju ohromljen. Ker je organizacija Združenih narodov edino pristojna za pogumno in odločno dejavnost, mora delati z največjo naglico na ustvaritvi potrebnih pogojev za mir s tem, da ustvarja podlago za svetovno varnost.

VRATA NAJ OSTANEJO ODPRTA VSEM

Čeprav se trenotno Sovjetska zveza protivi zamisli svetovne vlade, ni izključeno, da se bo ona vkljub vsemu prepričala, da bo taka vlada ustanovljena, nakar bo popolnoma spremenila svoje stališče. Za zdaj moramo izhajati pač iz predpostavke, da bodo Sovjetska zveza in njeni zavezniki ostali izven take svetovne vlade. V tem primeru morajo druge države delati same. Največje važnosti je, da bo taka delna svetovna vlada zelo močna in obsegala vsaj dve tretjini najvažnejših industrijskih in gospodarskih področij sveta. Taka sila bi že sama za sebe omogočila tej vladi opustitev vseh drugih korakov, ki nastajajo iz pomanjkanja varnosti.

Ta svetovna vlada bi morala takoj v začetku izjaviti, da so njena vrata odprta vsem, posebno Sovjetski zvezi. Po mojem mnenju bi taka vlada morala dovoliti opazovalcem vlad nečlanic, da prisostvujejo njenim sejam.

Taka vlada ne bi smela nastopati kot skupnost zavezniških držav proti ostalemu svetu, ako hoče doseči končni smoter enotnega sveta in ne dveh sovražnih svetov.

Organizacija Združenih narodov sedaj in svetovna vlada v bodočnosti morata imeti en sam smoter, namreč zajamčenje varnosti, miru in blagostanja celega človeškega rodu.« (»United Nation World«)

Sovjetska komunistična stranka spreminja svoj program

Dopisnik lista »New York Times« poroča svojemu listu iz Pariza o znakih, da sovjetska komunistična stranka spreminja svoj program. Ni pa še znano, kakšne konkretne spremembe ima v načrtu centralni komité te stranke. Poročilo pravi med drugim:

»Francoski diplomatski viri poročajo, da imajo zanesljiva poročila o naraščajoči težnji sovjetske vlade, da izloči ter izolira tujce v Sovjetski zvezi, da še bolj otežkoči delo tujih diplomatskih zastopstev, poleg tega pa ima v načrtu še popolno »čistko meščanskega vpliva v sovjetskem kulturnem življenju«. Ko se zahodni svet po eni strani trudi, da bi ojačil stike in zavezništva evropskih držav izven sovjetskega bloka, pa skuša Moskva poudariti samolastno hoteno razdelitev sveta v dva bloka s prizadevanjem, da iz kontroliranega mišljenja svojih državljanov iztrga celo intelektualne sledove zahodnega sveta. Politbiro je prišel do zaključka, da je sedanji komunistični program v Sovjetski zvezi »zastarel«. To je povedal podpredsednik sovjetske vlade Malenkov v svojem govoru na sestanku kominforme na Poljskem. Ta govor je 9. decembra objavilo moskovsko časopisje. Malenkov govori o nekaterih pomanjkljivostih v organizaciji stranke, ki so ustvarile potrebo po organizacijski in ideološki spremembi. Malenkov je poudaril, da ima komunistična stranka zdaj sicer 6 milijonov 300 tisoč članov, toda polovica teh članov je stopilo v stranko med vojno ali po vojni ter zato ti novi člani niso »resnični ideološki veterani«. Imajo namreč nezadostno »politično vzgojo«, tako da mora stranka zdaj vzgajati člane in kandidate, ne pa iskati nove člane.

V novem programu najdemo zlasti poudarek na »gojitvi in pospeševanju sovjetskega rodoljublja«. Malenkov je v svojem govoru večkrat namignil, da strankin centralni komité pripravlja nov komunistični program za Sovjetsko zvezo, češ da je sedanji program zastarel. Pričakujejo, da bo prišlo letos do temeljitih sprememb v komunistični stranki in v celotni organizaciji Sovjetske zveze.

Nova »čistka« je tako velika in temeljita, da je literarni list dne 24. decembra kritiziral celo velikega Dostojevskega, češ da je reakcionar in da imajo njegova dela neko vrednost le za »literarne lakaje Wall Streeta«. Isti list je tudi močno napadel celo najbolj priljubljena sedanja pisatelja Aleksandra Fadejeva in Konstantina Simonova. V zvezi s tem je značilno, da se je Stalin dne 19. decembra udeležil gledališke predstave ostro protiameriške igre »Rusko vprašanje«, ki jo je napisal Simonov. Predstava je bila v moskovskem gledališču. Vsi gledalci so nagradili igro z velikim odobravanjem.

Da bi dal večji poudarek nadziranju nad duševnim in kulturnim življenjem sovjetskih državljanov, je sovjetski tisk dne 20. decembra obširno poročal o 30. obletnici ustanovitve tajne komunistične policije. Ta policija se je najprej imenovala Čeka, nato GPU ,pozneje NKVD, zdaj pa MGB. Stranska veja MGB je MVD, ki skrbi za nabiranje rezerv za prisilno delo. Sovjetski tisk ni prav nič omenil, da je moskovska vlada nekoč obljubila, da bo odpravila tajno policijo. Prav tako tudi ni omenil, da je Stalin leta 1939 rekel, da je vsakega nasilja v Sovjetski zvezi konec. Sovjetski tisk je namesto tega poudarjal, da tajna policija varuje Sovjetsko zvezo pred »imperialističnimi vohuni«.

Mahatma Gandhi umorjen

30. januarja je padel od zločinske roke zadet veliki indijski voditelj, filozof in mistik Mahatma Gandhi, ko je šel k molitvi. Morilca so prijeli.

Poslani, kar si!

(Nadaljevanje in konec)

II.

Od spoznanja naše osebne poti, ki je položena v nas same, in od njene uresničitve zavisi vsa vrednost našega življenja. Izpolnitev te osebne in nenadomestljive naloge v življenju je važnejša kot vsi zunanji uspehi v družbi ali v gospodarstvu.

SAMOBITNA POT NI ČUDAŠTVO

Vendar pa naglašanje potrebe po samobitni poti vsakogar ne pomenja zagovarjanja čudaštva in posebništva. Sicer se kedaj pa kedaj, zlasti v tako zmešanih časih kot je današnji, lahko pokaže potreba, da vztrajamo na poti, ki smo jo spoznali za pravo, čeprav večina ravna drugače. Toda na dolge dobe gledano so to izjemni primeri v izjemnih razmerah. Redno je namreč v človeku več dobrih nagnjenj kot slabih in v družbi več poštenih ljudi kot podležev — le da so podleži bolj glasni ter bolj vsiljivi, da delajo videz večine, dobri pa premalo odločni, da bi podleže prisilili k molku. Ker je človek bistveno družno bitje, ki more tudi svoje osebno popolnost in srečo doseči le v družbi in ob podpori drugih, vodijo samonikli značaji sami po sebi do družbene povezanosti (zakon, družina, prijateljstva) in do harmonije celote. Tudi zgodovina izpričuje, da le izrazite in močne osebnosti bogate kulturno življenje, kakor daje na drugi strani bogato družbeno življenje šele možnosti, da se izrazite osebe v družbi uveljavijo. Pasje vdani značaji pa naravnost kriče po diktatorjih.

OSEBNA POT V ODNOSU DO BOGA

Svojo lastno pot moramo najti do Boga. Nekje je zapisano: »Imeti moramo pogum hoditi tisto pot, ki nam jo je Bog odkazal. To velja tudi glede posnemanja svetnikov. Bog namreč noče, da bi zaradi slabega posnemanja kakega svetnika pokvarili lastni izvirnik, ki nam ga je Bog sam podaril.« Kljub samoniklosti in prav zaradi nje bo vsakdo našel del svoje osebne poteze v cerkvenem bogoslužju, ki je mojstrska spojitev molitev poedinih samoniklih osebnosti — udov v veličastno in blagoglasno molitev vseh — mističnega Telesa z glavo — Kristusom.

OSEBNA POT V POKLICNEM DELU

Narodova kultura raste iz delavnosti njegovih članov — vsakega v njegovem poklicu. Vsakdo mora zato najti svojim sposobnostim primerno delo v okviru celote. Vsako delo, pa naj si bo kmečko delo ali delo v tovarni, v pisarni ali v šoli, na prižnici ali pisanje knjig, je za razcvet narodove kulture potrebno in zasluži svoje plačilo in svojo čast. Sramotno je samo življenje lenuhov, ki hočejo živeti od žuljev drugih. Danes so razmere v izbiri in izvajanju poklicnega dela izredno težke. Toda to nas ne opravičuje, da bi držali roke križem. Čeprav je res, da so uspehi v ugodnih razmerah večji kot v neugodnih, se da vendar tudi v najbolj neugodnih razmerah nekaj narediti. In zlasti v dobah krize je potrebno, da napnemo vse svoje moči, ker le z delom je možno krize premagati, nikdar ne s štrajki!

Pri poklicnem delu moramo skrbeti za izravnanost med duševnim in telesnim delom. Kdor po osem ur sedi za pisalno mizo, naj prime v prostem času in med dopustom tudi za ročno delo, kdor pa je zaposlen z ročnim delom, naj ne zanemarja med prostim časom dobrih knjig.

OSEBNA POT KOT NAROD

Svojo lastno pot moramo najti ne samo kot osebe, ampak tudi kot narod. Naše oči ne smejo biti vedno obrnjene na druge, da bi od njih slepo prevzemali, marveč moramo graditi slovensko narodno kulturo iz sebe samega. Drugi narodi nam smejo služiti samo kot pobuda. To velja predvsem za tiste, ki vidno oblikujejo narodno kulturo. Narod mora v delih svojih pesnikov, pisateljev, glasbenikov, kiparjev, pa tudi znanstvenikov, profesorjev, učiteljev, sodnikov, uradnikov, gospodarstvenikov spoznati samega sebe, ne pa kopijo tega ali onega soseda. Zlasti v obmejnih področjih je treba še posebej paziti, da nas tuja kultura duhovno ne premaga. Narod, ki je duhovno podlegel tuji kulturi, kmalu podleže tudi v jeziku in izgine s površja zemlje.

SAMOBITNA POT NI PLOT, MARVEČ MOST

Iskanje lastnega obraza in njegovo postopno klesanje mu bo odprlo oči za vrednost sočloveka, ki ga ne bomo več cenili samo kot številko ali kot sredstvo za dosego naših ciljev, marveč kot nam enakovredno osebo. S tem pa se bodo nujno izboljšali odnosi med ljudmi tako med posamezniki, med družinami, med sosedi, pa tudi med narodi.

Spoznanje samobitnosti kulture lastnega naroda in spoznanje njegovega poslanstva, ki ima v zaledju tržaškega zaliva svojo posebno nalogo, ki bo v korist tudi ostalim narodom, nam bo odprlo oči za posebno vrednost in poslanstvo drugih, zlasti sosednjih narodov ter nas bo obvarovalo neupravičenih pretiranosti. Prav samobitnost narodov sodi do nujnega sodelovanja vseh, ker mora vsak narod izvršiti v korist celote svojo svojsko nalogo, ki je noben drug narod ne more prevzeti.

dreš.

Po zemeljski obli

JUGOSLAVIJA

Časopis »Vjesnik« napoveduje, da bodo vzeli živilske nakaznice vsem osebam, ki ne izvršujejo nobenega koristnega dela. V bodoče bodo izdajali živilske nakaznice skupno z mesečno plačo. Ostali potrošniki se bodo morali oskrbovati sami z nakupi na prostem trgu, katerega so pred kratkim uvedli. Kmetje ne bodo dobili živilskih nakaznic, pač pa racionirana živila po določenih cenah v istem sorazmerju, v katerem so oddali svoje presežke državi.

V Beogradu so sporočili, da so sklenili pri zadnji seji kominforme sredi januarja, ustanoviti stalni uredniški štab. Sklep je odobrilo vseh devet držav, ki pripadajo kominformi. V kratkem komunikeju so objavili samo dejstvo, da se je seja vršila, imena odposlancev in sklep, da bodo sestavili stalni uredniški štab, katerega glavni urednik bo član komunističnega izvršilnega odbora Sovjetske zveze M. P. Judin. Seje so se udeležili zastopniki komunističnih partij iz Jugoslavije, Bolgarije, Romunije, Madžarske, Poljske, Sovjetske zveze, Italije, Francije in Češkoslovaške.

VELIKA BRITANIJA

Glavni tajnik železarske in jeklarske sindikalne zveze Ewans je svaril člane združenja pred komunistično namero, da napravijo iz združenj orožje sovjetskega zunanjega ministrstva. Gospod Lincoln Ewans je nasvetoval članom, naj bodo previdni in pazijo, da ne bodo izpodkopali temelja njihove organizacije ljudje, ki so vedno pripravljeni z ustnicami služiti idealom, ki dajejo njihovemu gibanju smoter in pomen in ne bi prav nič podvomili, če bi morali izkoristiti to gibanje v korist vladajočega razreda kake druge države, četudi bi s tem organizacijo uničili.«

TURČIJA

Turčija, ki je ena izmed 16 držav, ki sodelujejo v načrtu za evropsko obnovo, je sklenila pogodbo, po kateri bo dobavljala Združenim državam približno dve tretjini svoje proizvodnje kroma, kovine, ki je potrebna za proizvodnjo dobrega jekla. Sporazum so podpisale ameriške tvrdke in pristojna turška vladna ustanova.

MADŽARSKA

Madžarski minister za pravosodje dr. Štefan Riesz je imel v Budimpešti ob priliki preureditve vrhovnega deželnega sveta ljudskih sodišč govor, v katerem je opozoril politike na dejstvo, da politizirajo vedno v senci vislic, če ne delujejo vedno v interesu naroda in delavstva. V svojem govoru je tudi rekel, da so oni sodniki, ki so morali nadzirati obsodbe ljudskih sodišč, delali napake, ker so delovali po starih pravnih metodah in niso pomislili, da stavijo lahko na sodišča nove politične zahteve.

SOVJETSKA ZVEZA

Sovjetska zveza je obhajala 2. februarja peto obletnico zmage pri Stalingradu. Ob priliki obletnice je priobčila »Pravda« članek, ki se bavi z obnovo Stalingrada. Med drugim poroča, da je bilo mogoče od konca vojne pozidati 900.000 kvadratnih metrov površine in staviti te zgradbe v službo industrije. Popravili oziroma na novo so sezidali 27.000 stanovanjskih hiš.

Na četrti seji Vrhovnega sovjeta, katere so se udeležili generalisim Stalin, zunanji minister Molotov in general Vorošilov je sovjetski finančni minister Cverec govoril o proračunu. Poročal je, da je imela država leta 1947 428 milijard rubljev dotoka, izdatkov pa 388 milijard. Izdatki za obrambo države bodo napram preteklemu letu skrčeni za 17 odstotkov, socijalni izdatki pa povišani za 66 odstotkov. Finančni minister je ugotovil, da se narodni dobiček veča. Sovjetski proračun je važnega pomena, ker so ga sestavili v okviru petletke.

BOLGARIJA

Bolgarski časopisi so poročali o ukoru, ki ga je dobil ministrski predsednik Dimitrov, ker se je izrazil za ustanovitev balkanske federacije. Istočasno so priobčili bolgarski časopisi javni preklic Dimitrova, v katerem pravi, da je bila njegova izjava o taki federaciji preuranjena in da se ni izrazil za splošno vzhodnoevropsko carinsko zvezo.

Pomladanske poplave

Ko se spomladi razgrnejo težki oblaki in posije izza njih toplo sonce, se prično topiti ogromni skladi snega, ki so se v teku zime nabrali po strmih višinah, pa tudi po dolinskem svetu. Ljudje ob vodah s skrbjo opazujejo struge in potoke: bo li dovolj prostora za vse vodovje, ali pa bodo pokali mostovi in se rušile hiše?

Tudi mi se danes podobno sprašujemo, čeprav nas ne straši debela plast snega in nam trenutno še ne grozé poplave naravnih sil. Vse drugačnih poplav se bojimo. Z grozo namreč opazujemo, da se od vseh strani pojavljajo strnjeni napadi na sedanje šolske razmere in da je šola v mnogih krajih čedalje bolj odtujena zakonu o dvojezičnem pouku. K sreči je trenutno oblast pametnejša kot nekateri nacionalni nestrpneži in sprejema vse take in podobne napake s treznostjo v pretres. Toda kdo nam jamči, da bo tudi jutri tako, ali prihodnji teden, ali prihodnje leto?

Z nelahkim srcem smo sprejeli na znanje, da ne bomo imeli popolnoma slovenskega šolstva in smo sprejeli zakon kot dejstvo, s katerim moramo računati. Mislili smo, da pri njegovi izvedbi ne bo težav, vsaj velikih ne. A smo se motili! Pričele so se stavke in učiteljem, ki so bili za izvedbo zakona poslani na dvojezične šole, so od vseh strani delali ovire. Z odločnim posegom prosvetnih oblasti v te nezdrave razmere se je stanje izboljšalo in ob pričetku letošnjega šolskega leta smo z zadovoljstvom in zaupanjem zrli v bodočnost. Danes pa tega zaupanja nimamo več, ker vidimo, da uživajo protislovenske sile vse preveč potuhe. Od Podjune do Roža in skoro v Ziljo je prodrl ta val. Kakšna bo reakcija nanj, ne vemo, vendar smo prepričani, da so to nezdravi pojavi, ki jih je treba v kali onemogočiti.

Popolnoma napačno je namreč, da morejo podpisi ljudi, ki so napram pouku slovenščine nerazpoloženi, vplivati na odločitve šolskih razmer. Po našem mnenju je učitelj od vlade poslan, da izvršuje zakon in uči po učnem načrtu. Če tega ne izvršuje, je dolžnost oblasti, ki mu je nalogo dala, da ga posvari, oziroma odpusti, če je dokazano, da namenoma krši oblastne odredbe. Popolnoma razumemo tudi to, da se starši otrok za šolski pouk zanimajo. To je njihova naravna pravica, ki je ne namerava nihče odrekati. Vendar se ta pravica ndzorstva nad poukom in vzgojo lastnih otrok ne sme razviti v sovraštvo do otrok druge narodnosti.

Ljudem, ki se jim zdi krivica, da se njihovi otroci uče več jezikov, skoro ni pomagati. Če človek sam ne uvidi, da vsak toliko velja, kolikor jezikov zna, ne more biti popolnoma pri pameti. Leta 1945. so se pri nas z veliko vnemo lotili učenja angleščine. In prav je bilo. Nečesa pa vendar isti ljudje ne razumejo. Namreč tega, da so britanske zasedbene oblasti danes tu, jutri pa jih morda ne bo več in jim angleščina v vsakdanjem življenju ne bo veliko koristila. Če bodo hoteli pri kmetu kupiti jajca ali moko, angleščine ne bodo potrebovali, ker jih kmet ne bo razumel, prav pa bi jim prišla slovenščina. In to ne samo pri nakupovanju. Tudi drugače si bodo lahko s slovenščino veliko pomagali, saj so Slovenci sosednji narod.

Po pametnem presodku je torej popolnoma nespametno, da se kdo zaletuje v pouk slovenščine, ki je v primeri z odstotkom otrok na večini šol itak v škodo Slovencev.

To so torej »pomladanske poplave«, ki nam povzročajo skrbi. Upamo, da bo deželna vlada še nadalje pritožbe o pouku na dvojezičnih šolah obravnavala z istim merilom kot doslej in da bodo korist slovenskega pouka spoznali tudi starši in otroci nemške narodnosti.

Južna Tirolska dobi več pravic

Italijanska ustavodajna skupščina je določila v 97 zakonskih členih končnoveljavno upravo Južne Tirolske. Po tem bo ozemlje razdeljeno v trentinsko in tirolsko — adižko pokrajino. Pri tem pa je ime Južna Tirolska za neuradno imenovanje dovoljeno.

Novi statut o avtonomiji predvideva za nemško manjšino bistvene pravice. Obema provincama je zagotovljena samostojna finančna uprava. Provinci bosta imeli vsaka svoj volilni okraj. Volilno pravico pa bodo imele osebe, ki bivajo na tem področju tri leta.

Na šolskem področju so zagotovili nemški jezikovni skupini sodelovanje pri upravi in šolskem redu. Nemščino bodo poučevali izključno samo učitelji, katerih materin jezik je nemščina. Na podlagi posebnih odločb so zagotovili enakopravnost nemščine v občevanju z oblastmi in tudi med upravnimi organi.

Staro jezikovno mejo bodo postavili zopet med Bozen-om in Tridentom. Po izjavi italijanskega ministrskega predsednika bo pomenil statut za Južno Tirolsko most med Italijo in Avstrijo in bo primer za demokratično sodelovanje in izrazito željo po miru.

Evropsko sodelovanje

Predlog britanskega zunanjega ministra Bevina za zvezo zahodne Evrope je zgodovinski dogodek. Toda niti sovjetska grožnja ne more izsiliti čudeža takojšnje in popolne zveze. Narodnostne meje so previsoke in pregloboke. Vsekakor pa je dolgotrajno delo grofa Coudenhove-Kalergija ter njegovih sodelavcev v evropski parlamentarni zvezi, kakor tudi opora, ki jo je v Britaniji nudil temu delu Winston Churchill, v Ameriki pa Bernard Baruch in John Foster Dulles, pripravilo pot Bevinu, da je lahko prevzel vodstvo tega gibanja.

Merilo za evropsko obnovo in varnost bo gospodarska, politična ter obrambna povezanost, ki jo bo doseglo šestnajst držav Marshallovega načrta. Te države so se obvezale, da si bodo pomagale s tesnim sodelovanjem. Ta obveznost zahteva odpravo trgovinskih zaprek, stabilizacijo denarja in gospodarsko sodelovanje v tolikšni meri, da bo za mnoge pomenilo žrtvovanje privilegija suverenosti. To pomeni tekmo med silami razkroja, ki so doslej zmagovale ter med silami ustvarjanja in združevanja, ki so se zdaj začele uveljavljati. Do takšne tekme bi vsekakor prišlo že zaradi predvojne evropske slabosti in bolezni in zaradi velikega razdejanja, katerega je povzročila vojna. Ker pa je komunizem začel izkoriščati to slabost izkrvavljene Evrope hoteč jo pripraviti do tega, da bi sprejela komunistično diktaturo, se je nevarnost silno povečala. Nevarnost je postala tako resna, da naravnost greši vsak demokratičen državnik, ki ne govori o njej.

Kakor je Bevin opozoril člane Spodnje zbornice, je danes popolnoma jasno, da Sovjetska zveza pri svoji politiki uporablja vsa razpoložljiva sredstva za zmago komunizma v vzhodni Evropi. Če se bo ta poizkus za dosego nadvlade ene same velesile nad Evropo nadaljeval, bo nujno vodil do nove vojne. Varajo se tisti, ki mislijo, da ni nevarnosti za vojno v bodočih petih ali desetih letih ali dotlej, dokler Sovjetska zveza ne bo dosegla atomske bombe. Neposredna nevarnost Stalinovega prizadevanja, da bi za malenkosten trud dosegel veliko — in tem prizadevanjem smo priča v Grčiji, Trstu, na Koreji, na Kitajskem in pri sabotiranju Marshallovega načrta — je v tem, da lahko naenkrat pahne svet v novo svetovno vojno.

„Velike duše" ni več . . .

(Nadaljevanje s 1. strani.)

Gandhi pa je znal, on je to mogel, — ostrino svojega razuma in s svojim božjim jezikom ljubezni do bližnjega in sveto čistostjo ponašanja in vesti, — pridobiti si najprej spoštovanje in priznanje, nato pa prav vso ljubezen svojega naroda in ta ljubezen, ki mu je le edina dajala to nadčloveško individualno silo, pred katero so vsi zapadnjaški veliki možje od Cezarja kot državnika in vojskovodje pa do Nietscheja kot skrajnega individualističnega filozofa pritlikavci, prav ta ljubezen, ki jo je njegov narod občutil in povsod pokazal do njega, prav ta ga je dvignila do položaja in stopnje, ki sega že izven človekovih dojemov, do polbožanstva.

Po teh vrsticah naj zapišen nekaj besed bralcu, ki morda ni imel prilike o „veliki duši" še ničesar slišati:

„Velika duša" je bil človek, ki ni živel zase, temveč le za druge. Tudi ni bil mož ali brat ali varuh, ki bi imel skrbeti za nekaj ljudi, ampak je bil človek, ki je imel skrbeti za 300 milijonski narod in je bil tako velik, da mu je prav ves narod to priznal in ga ljubil kot svojega voditelja. Bil je sam reven in gol kot Frančišek Asiški in prav tako kot Frančišek Asiški s svojo „Pesmijo soncu" je Gandhi s svojo asketsko veličino, s svojim postom dal indijskemu narodu vekovna izročila, pred veličino katerih moremo mi samo strmeti in se klanjati.

Gandhi je bil eden največjih sinov tega sveta, po dvatisoč letih skoraj edini apostol ljubezni in miru med narodi. Ne samo 300 milijonov Indijcev, še nekaj sto milijonov drugih prebivalcev tega sveta, ki hrepene po pravičnosti in ljubezni, se danes v globoki žalosti klanja pred spominom njegovim.

Tam za zadnjo goro . . .

„Tam za zadnjo goro, tam je naša Drava,
tam je pokopana naša stara slava;
tam so nam domove težke t'mé pokrile,
tam se tuje pesmi naše preglasile . . ."

Tisti trenutek se je vrgel brzec iz jesenskega in jutranje gorenjskega sonca v nenadno noč in v oglušljivo jeko karavanškega tunela. Luč v vozu je oživela. Toplo in bridko, pa tudi nekam čudno tesnobno se je obudilo popotnemu srcu. Nenadoma je vzkipelo v živem hrepenenju po domači zemlji . . . v desetih minutah bo doma. Popotnik je zamižal in se prepustil razmišljanju. Neugasljiva ljubezen, neutolažljivo domotožje po rodni zemlji mu je obudilo duševno gledanje. Kar pa je čutil in videl z zaprtimi očmi, po spominu iz sanj in hrepenenja, je bila poveličana tisočera lepota koroške zemlje, tisočera bolest ljudi, njegovih bratov in sester, njih pesem in sen, njih jad in njih jok.

Tako mu je vstajala domovina vsa živa pred duhom; imel ni samo zemeljskih, razgledniško lepih, a hladnih slik, vse mu je živelo, imel je vsak kraj, vsako pot in lepoto v občutju vsega, kar je bil na teh potih doživel.

Razgrnila se mu je Koroška vsečez v vsej tisti posebnosti, ki jo loči od drugih slovenskih dežel: kako je stala dolga in potegnjena iz usahlega jezera pred stotisoči let, uglajena od peterih gorskih ledovij, naravnost od zahoda na vzhod sredi med apnencem in kristalcem, med steno na jugu, ki jemlje dolinam zimsko sonce, in gomilo na severu, ki prisojna ne zadrži ledenih sap. Kako gre po sredi tega bajnega jezerskega dna kakor živa odvodnica v človeškem telesu reka Drava, kako raste in se redi z levega brega s samimi motnimi dotoki: z Glino, Motnico in Blatnico, z desne s samimi čistimi Bistricami in Belami; kako je raznolik značaj zgornje, srednje in spodnje strani, prav kakor ljudska duša ziljska, rožanska in podjunska, značaj zemelj, ki so neizčrpna slikovitost in lepota: hribovska in dolinska, planina, prod, trata, jelševje in borovec, polje, holm, pečina, soteska, zablačeno močvirje, Tinjsko in Jadovsko barje v šoto. Vstale so popotnemu kot visoki bregovi te doline še predgorja, nižji zid pred steno na levi in desni, pod Turami in pod Karavankami: tam gori Osojščica, Krške gore, Dholica, Goli vrh, Križna in Šenturška gora, Svinška planina in Gorica; tu spodaj Kepa, Plevnica, Suhi vrh, Belščica, Žingarica, Grlovec, Setiče in Obir, Ovčeva in Peca. Videl je še, kako je zrastla strašni, ploščati gomili podobno iz dna osrednje zemlje trojna Zadnica, slovenske Hure — gore: Dobrava in Petelin, Turija in svet do Mohljič in lesovi do Podjune.

Mimo ogrodja in okostja temu telesu je videl popotni še ves življenski nadih teh zemelj, njihovo polt in barvo in meso, zgodovinsko in časovno plast, ki je živela med eonskim likom od vekov. To je bil neskončno bogat nastroj iz prirode in žitja ljudi. Bila je pesem človeških selišč, siromašnih hiš in mogočnih domov, stog, gosposki dvorec, pristava, cerkev in cerkvica, kužno znamenje, grad in gradič, mesto in vas, proštija, komenda, samostan, most in mlin in brod, steza in bridko trda cesta, krčma ob njej, samoten topol in bohotna rast vonjajočih slovenskih lip.

Iz te bežne slike so se potniku vse nazorneje prikazovali posamezni doživljaji. Stal je vrh Dobrača ob slovenski cerkvici kakor nekdaj, z otroško vero, da je tu gori vzel zapeljivec Boga, ko ga je izkušal. Videl se je na Tabru, kjer je skoraj sedel na kačo, ves zavarovan v lepoto Baškega jezera pod seboj. Spomnil se je od Klopinjskega jezera, da je visoko v steni na Kačarici samotna breza. Na traberški cesti že blizu Pliberka ga je bila nekoč zajela nevihta. Most čez Dravo pod Humbergom je premeril, da je prav 340 korakov dolg, z Žihpolja se je odpočit razgledoval po Rožu, ko ga je čudovito zalilo zlato zahajajočega sonca. Blizu Galicije čez Anin most ga je bilo še otročjega strah velikega psa. Do zadnje podrobnosti se spominja cerkve na Krki: črnega predikanta, ki grmi nad prižnico v prepad, stoterih stebrov v kripti, zastrte Vere v marmorju ob grobu svete Heme, njenega kamna, kamor je sedel, da bi bil uslišan.

V duhu je ugibal skrivnosti lesene »koroške deklice« s klobukom in ključi nad vodnjakom v Weitensfeldu, hodil po tesneh navzgor, videl čez vodo razpeto perilo, prešel tesní in prevalil do Trga na Osoje, ki jih bogvečemu ni ljubil, nego le iz Aškerčeve balade. Imel je moža s peresom iz Št. Vida, ves Celovec z mostom zmajevih devic in smešno okroglega Korošca, ki stoji na trgu kot Herakles z obrito brado. Poznal je togo žalost koroških svetinj, kužno znamenje svete Trojice v Velikovcu, ki ga je z mrzkim napisom onesnažilo razpaljeno sovraštvo. V duhu je romal mimo jezer in vodá k svetemu Lenartu, z verigo opetemu, trpel in stradal v mrzlem Celovcu in sanjal o počitnicah pod dobravami za Dobrlo vasjo.

Pot skozi zemljo se je prevalila. Kakor strašna tromba je zabobnel predor. Andrej je vedel, da je prišel domov. Pred duhom mu je vstala še bolj živo dolgo pogrešana domovina. Zdaj ni več le gledal, zdaj je gorel, čutil s krvjo in dušo, govoril, pomiloval in pel:

»Zemlja moja, čudovita! Kakor lepo dekle si. Prav zato, ker je lepa, jo prvo skvarijo in ubijejo. Ali je res tudi tebi v prekletstvo tvoje lepote blagoslov? Tvoja jezera in tvoje nebo; tvoje polje in tvoj log, tvoje sonce in tvoja zimska odsojnost, tvoje rude in tvoj les, tvoja pesem, tvoja beseda, ki že kaj kalno teče in se le zdaj pa zdaj kakor zlata žilica v kalnem potegne? Tvoj blagoslov, naša noša in legenda, naš ples, kres in naš pev! Tvoj blagoslov, naša slovenska kri, naš obraz, naše gostoljubje in naša sanjava blodno bolna sla. Naš blagoslov, samo zlato slovenskih imen do zadnjih deželskih mej, kraju in ljudem, vodam in goram, še ljudski duši, še tam, kjer nas ni več doma, kjer se naša dobrota, ubita in pokrita od tujega, le še v obličjih nedolžnih otrok odkriva in utajiti ne da.«

Pesnik in človek

Pred sedemdesetimi leti, 23. januarja 1878, je na Vinici (Bela Krajina) zagledal luč sveta eden največjih slovenskih pesnikov, Oton Župančič. Župančičevo delo v slovenskem slovstvu je tako raznovrstno in obširno, da ga na tem mestu ne bi mogli pregledati, niti oceniti.

Župančič je rastel in se razvijal v družbi našega klasika Ivana Cankarja in pesnikov Murna in Ketteja. Tudi on je bil, kot ostali trije — že pokojni, velik po duhu in nam je ustvaril nekaj izrednih del. Razlikoval se je od sovrstnikov le v tem, da je bil premoženjsko bolje situiran kot drugi in je zaradi tega lahko mnogo potoval po inozemstvu, čeprav se mu je v gimnazijskih letih tudi bolj slabo godilo.

O Župančiču in njegovem delu vladajo danes zelo različna mnenja. Težko je reči, kdo ima bolj prav: tisti, ki dvigujejo Župančiča v oblake, ali oni, ki ga zaradi njegovega pesniškega »vetrogonstva« odklanjajo. Dokler bo Župančič živ, ne bo mogoče o njegovem delu napisati nepristranske sodbe. Vsekakor pa je zanimivo, kar je napisal o Župančiču sodobni slovenski književni zgodovinar Anton Slodnjak: »Župančič je večji umetnik kot človek.«

Župančičev pesniški jezik je bogat, razgiban, sočen in poln podob in drugih primer. Zgradba pesmi je svobodna, a premišljena in učinkovita. Po pesniškem značaju je Župančič podoben Medvedu, le da je izrazitejši individualist z bolj živo radovednostjo kot Medved. Njegov duh se lovi v zmotah, večkrat čuti resnico, pa se ji ogne. Začasno se je umiril v službi domovini in človeštvu, a je zašel pri tem do roba poezije in tudi preko. Ko bodo minila leta, bodo Župančičeva dela iz zadnjih let sama pokazala, koliko je vredno njegovo delo za narod. Značilno pa je, da se vsi kritiki strinjajo v presoji Župančičevega dela do njegovih prevodov. Splošno so mnenja, da bi bilo bolje, če bi se bil Župančič, ko je pričel enkrat prevajati, prepustil prevodom in ne, da se je vdajal večkrat le samo priložnostnemu pesnikovanju.

Župančič je med živečimi umetniki taka pojava, da mu ne bi bilo treba nikdar kloniti in upogibati hrbta, zato bi tudi lahko izostalo njegovo priložnostno pesnikovanje zadnjih dveh desetletij. Če je pesnik človek, ki naj daje oporo narodu ter mu kaže pravo smer, potem Župančič to svojemu narodu ni bil, kajti njegovi skoki v prepričanju in menjavanju idej so preštevilni in preveliki. Tudi bi jih težko na kakršen koli način opravičili. Župančič je bil nekaj let vseskozi centralist in pristaš diktatorskega političnega režima v Jugoslaviji (v l. 1929 do 1934), pod katerim so morali slovenski dijaki trgati iz svojih čitank speve slovenski zemlji, ki jih je napisal njegov prijatelj Ivan Cankar. Ko so prišli na oblast avtonomisti, je bil Župančič zopet tisti, ki se je dal razglašati po zvočnikih v namene politične stranke. Ob smrti kralja Aleksandra (9. oktobra 1934 v Marseilleu) je pozival mladino, naj bo zvesta kraljevi ideji in naj se strne ob njegovem sinu Petru II.; v današnjem času pa zopet poje speve in ode onemu, ki je na oblasti, čeprav je ves ustroj daleč od Aleksandrove ideje. In da je ob tem mogel še reči, da ne more zapadna kultura Slovencem ničesar nuditi, ko nam je prav on dal toliko prevodov iz zapadne književnosti, tega niti preprost človek ne more razumeti.

Na drugi strani pa je sodba Župančiču milejša, ali bolje rečeno, najugodnejša. Poglejmo si nekaj stavkov teh kritikov:

»V stari Jugoslaviji je v pesniku revolucionarnost le za čas popustila. Med tem časom je Župančič neizmerno mnogo delal. Župančič ni obogatil slovenskega leposlovja samo s svojimi pesmimi, njegova drama »Veronika Deseniška«, njegovi govori, članki in na desetine prevodov svetovnih leposlovnih del so neizmerno obogatili slovenski jezik. Vsekakor ni po Prešernu in Cankarju večjega mojstra slovenske besede od njega. V dneh zatiranja jugoslovanskih narodov, v času Karadjordjevičeve diktature in reakcionarnega nasilja je pesnik iskal »velike tišine« in »velike samote« in je hotel znova priklicati pesem, ki jo je v »slovenstva trdi tlaki zgubil«. Nemška in italijanska okupacija sta v Župančiču znova prebudili velikega revolucionarja.«

»V tem času«, (t. j. za časa italijanske in nemške okupacije — op. ur.), pravi gornji kritiki nasprotno stran, »je objavil svoje pesmi, torej takrat, ko je bil ukazan kulturni molk. Objavil je svoje pesmi v Zborniku, ki ga je urejeval po osvoboditvi na smrt obsojeni in obešeni pisatelj Narte Velikonja. Zdaj tudi ne govore o tem, da je Župančič med vso vojno prejemal plačo in bil na čelu Narodnega gledališča, ki je igralo za italijanske okupacije skoro sama italijanska dela, za časa nemške pa vprizarjalo operete za nemške oficirje. Takrat ta Župančič ni podal ostavke kot junak. Ob 70 letnici Župančič te vijugaste poti vsekakor ne more biti vesel. Zaradi tega bo šel — kljub svoji umetniški veličini mlajših let — v zgodovino kot slabič.«

Take so torej sodbe o Župančiču. Polne hvale in slavospevov, a polne tudi jedke kritike in očitkov. Sodbo o tem, česa je več, plev ali zrnja, si more deloma vsak sam ustvariti iz gornjih vrstic, še bolj pa, ako se je zanimal za dosedanje Župančičevo življenje in delovanje; najbolj pa bo to pokazala zgodovina.

Anton Koder:

Kmetski triumvirat

Zgodovinska povest

8.

»Torej je Ilija Gregorič naš največji sovražnik!« je iznenaden vzkliknil graščak.

»Če ne največji, pa gotovo najbolj nezadovoljen in najpametnejši od vseh.«

»Kaj naj naredim z Ilijo? Kako naj ga kaznujem?«

»V denarju je moč, v bedi žalost, vaša milost. In Ilija je petičen!«

»In kje so dokazi o njegovi nezvestobi?«

»To skrb pustite meni. Gorkega vam pripeljem iz izdajalskega gnezda. — Samo nekaj malega, nekoliko lepši naslove bi želel imeti na starost za svoj trud!«

»Beg Černič! V resnici lepo doneč naslov, posebno onemu, ki si ga je prislužil sam«, je pristavil graščak resno in podal oskrbniku desnico.

Zadovoljno se je Černiču zasvetilo lice in kot iz hvaležnosti je pristavil:

»Le za njegovo dekle Jelo mi je žal. Dekle je kakor mak v polju.«

»Dober okus imate, Černič. Spominjam se tega dekleta, ker sem zaradi nje izgubil lani stavo. Trdil sem namreč, da bi bil potreben le ljubezniv nasmeh in bi šla za menoj. Toda zmotil sem se. Bogato darilo sem ji ponudil, toda zavrnila me je ponosno, da, skoraj razžaljivo.«

»In vendar bo vaša, le da prepustite skrb meni«, je smejé dejal oskrbnik.

»Videti hočem, koliko zaupanja ste vredni. Ako mi dokažete, da imate vpliv tudi pri lepih tlačankah, bodite prepričani, da boste deležni moje posebne milosti!«

Nato je graščak stisnil oskrbniku roko in ga odslovil.

Četrto poglavje.

Teden dni pozneje se je pričela v goricah trgatev. Vsako leto je bil to vesel dogodek. Petje in vriskanje beračev se je razlegalo iz vinogradov. Tokrat je bilo vse tiho. Trgači so se nemo spogledovali. Naskrivaj so se ozirali z brd v vas — in ne bez vzroka. Ilijeva hiša, ki je bila še včeraj najimenitnejša v vasi, je razdejana samevala. Le na klopi pod staro lipo je sedela Jela in si z dlanmi zakrivala obraz. Vse okrog nje je pričalo, da je doživela strašno noč.

Medtem je prispel do kmetije visokorasel mladenič. Ko je zagledal razdejanje, je prestrašen obstal, nato pa je stopil okrog hiše na dvorišče. Ko je zagledal jokajočo deklico, je zardel. Hitro je stopil k njej, ji položil roko na ramo in jo z mehkim glasom poklical: »Jela!«

Deklica se je zganila in objokane oči so se nekam odsotno zastrmele v mladeniča.

»Jela!« je znova vzkliknil mladi mož sočutno, »utolaži se in mi povej, kaj se je zgodilo? Kje je oče? Ne morem verjeti, kar so mi pripovedovali med potjo.«

»Miha«, je tedaj ihteč pričela deklica — bil je namreč Miha Guzetič — »svarila sem tebe in očeta, ter vaju na kolenih prosila, da bodita previdna. Bojim se, da je to le začetek našega trpljenja.«

»Zgodilo se je torej minulo noč in nihče ni skušal preprečiti zločina?« je vprašal Guzetič.

»Oče se je branil do zadnjega. Ko so prišli biriči, je zapahnil vrata. Oglasil pa se je sam grof. Oče je odprl. Tahy mu je naznanil, da mora plačati petdeset cekinov kazni, ker brez dovoljenja ponoči gostí tujce in zloglasne postopače; petdeset cekinov pa je še dolžan za davke in zamujeno tlako. Ko je oče ugovarjal, da je prvo laž, drugo pa krivica, so biriči na grofovo povelje planili v hišo. Izropali so prav vse. Oče je nekaj časa molče gledal, ko pa so vdrli tudi v hlev, mu je zavrela kri. Pograbil je sekiro in pričel s toporiščem obdelovati razbojnike. Vnel se je hud boj. Tako razjarjenega še nikoli nisem videla. Razpodil bi vse biriče, ko ga ne bi hlapci od zadaj podrli na tla. Nato se je pričelo šele pravo razdejanje. Uničili so vse prav do mladih dreves, ki so jih ruvali iz zemlje.«

Jela je med pripovedovanjem večkrat zaihtela. Guzetiču pa je igrala na obrazu ihta, da so se mu ličnice trepetaje gibale. V duhu je klical maščevanje nad zatiratelje.

»Jela«, je vzkliknil nato, »premilo moje dete! Dolgo sem premišljeval, kako bi te mogel prepričati o svoji skriti ljubezni. Do danes nisem mogel govoriti. Sedaj pa, ko si v nesreči, ti to povem. Vse svoje moči hočem posvetiti tebi in zatirani domovini.«

V trepetu njene roke, ki jo je držal v svoji, je dobil odgovor. Dolgo sta se pomenkovala in Miha ji je odkrival svoja čustva.

»Ali ni greh in slabo znamenje, dragi Miha, da si mi odkril svoje srce prav danes, ko se je očetu zgodila tako velika krivica? Bojim se, da bo tudi najino srečo uničila zlobna človeška roka«, je še vedno v strahu dejala Jela.

»Ne, ravno v tem hipu se veselim Tvoje ljubezni, ki mi bo svetla zvezda v temnih dneh, ki prihajajo«, je navdušeno dejal. Potem pa se je poslovil. Jela je še dolgo zrla za njim. Oči so se ji znova orosile, kajti zdelo se ji je, da so bile vse to le bežne sanje, ki pridejo in izginejo.

Peto poglavje.

Mračilo se je že, ko se je istega večera vračal stari Marko Gregorič iz Zagreba domov. Že med potjo je zvedel za nesrečo, ki je doletela njegov dom. Malo pred koncem poti je srečal mladega Guzetiča, ki ga je objel ter ga pozdravil s tresočim glasom: »Brate, naša ura je prišla, mera se je napolnila.«

Starec je razumel njegov pozdrav in zato mu je odgovoril:

»Bog blagoslovi delo vaših rok, junaki, in usliši naše solze. Za vas me ne skrbi. Vi ste možje, ki si pomorete sami, le Jela, ubogo dekle me skrbi.«

Tedaj mu je Miha povedal, kaj je obljubil Jeli. Starec jima je želel božjega blagoslova, vesele dni, srečnejše, kakor jih je užival sam. Ločila sta se in slepec je nadaljeval pot proti domu.

Zvečer sta sedela Jela in starec ob ognju na dvorišču. Po dolgem molku je spregovoril slepec:

»Jela, sedi k meni in daj, da ti potipam lice, da se prepričam, če morda ne jočeš; kajti jok, zapomni si dobro, škoduje očem.«

»Mirna sem, in moje oči so suhe«, je odgovorila deklica in zardela, kakor da bi se sramovala majhne laži, ki jo je zagrešila izljubezni do svojega deda.

Ko je sedla k njemu, jo je pobožal in dejal:

»Danes je naša hiša nesrečna. Vendar se ne boj. Pravica železna vrata prebije.«

(Dalje prihodnjič.)

Mačke med seboj

Stanujem v hiši, o kateri trde, da je že najmanj tristo let stara. Ne mislite seveda, da živim še v viteški dobi ali v dobi, ko so celovškega zmaja še skoraj po vražje častili in se ga bali. (Takrat nikomur ni prišlo na misel, da bi mu hodil rep odlamljat, kot »brezvestni« to danes počno.) — Hočem samo dokazati, da je v naši hiši res mnogo mačk, kajti te so po splošnem priznanju konservativne in odklanjajo nebotičnike in vile s kopalnicami in garažami, ker kratkomalo ljubijo debele, zatohle zidove, mokre kleti, kjer je veliko miši in podgan, temne obokane hodnike ter prostrana podstrešja, na katera sije ponoči luna, če je opeko zob časa razmajal (ali pa jo je »obnova« spregledala)... Res, res... nisem jaz kriv, če moram stanovati v tej hiši. Stanovanjski urad je bil mnenja, da spadam sem in še hvaležen sem mu zato. (Kam smo prišli...?)

Hvala Bogu, stanujem že kar nad kletjo in mačji in vsi drugi glasovi so mi znani... Potem je v prvem nadstropju lastnica, ki je edina ponosna, da stanuje v 300 let stari bajti, nad njo pa njena bivša natakarica, ki pa ni ponosna niti na hišo, ne na svojo nekdanjo krčmarico. In ta natakarica ima štiri mačke in »Petra«.

Otrok ta ženska nima. Morda ima radi tega mačke. Jaz je o tem nisem spraševal. Si seveda nisem upal. Prodaja namreč žganje dokaj poceni in to je njena močno lepa lastnost. Tudi sicer ne morem imeti nič proti njej. Je prijazna in tudi svojemu možu privošči žganje. In ta ima z mački zavidanja vredno potrpljenje.

Mačke gospe natakarice pa imajo svoja določena, nezmotljiva imena: Miki, Neki, Puci, Purši... Pustimo »Petra«, ker ta bo tekom moje zgodbe itak dovolj »žalosten konec storil...«

»Miki« je poosebljenje duhovite mačke, ki vidno, če jo pokličeš z imenom, reče »mijav« in zaviha rep. Če jo vdrugič pokličeš, pa rep odviha in nič ne reče ter omalovaževalno odkoraca pod posteljo.

»Neki« je starešina te mačje družine. Je stara baje že nad deset let ter temu primerno pametna. Ne ljubi božanja, tjavendan ter jo tudi vse tri ostale priskledniice spoštujejo. Belo dlako ima kot Miki, le rep in ušesa so črna. Njena prednost, njeno dostojanstvo pa je , po starinskem rečeno, »zapopadeno« v tem, da je iz lastnega krožnika. (Koliko krožnikov imajo pri hiši, mi ni znano). Njen »menü« obstoja iz enotne jedi: konjska pljučka, na poseben, njej priljubljen način pripravljena. — Če niso po njenem okusu, se enostavno umakne, obriše brčice s svojima tačkama ter očitajoče gleda gospodinjo. Ta tega ne prenese ter da duška svoji bolečini s tem, da odreže kos slanine ali svežega mesa (mož ne ugovarja nič, ker ve, da ne bi pomagalo). Neki je Neki, preužitkarica in tradicija družine ... in ne pomaga nič...

»Puci« pa je lep črn maček. Nekin sin (gospodinja pač tako pravi, — za dokaze je nisem vprašal) in navsezadnje, če bi bil le on pri hiši, dovolj simpatična živalca. — Pleza po tebi, se dobrika, gode in prede. Je pač mlad. Pojé vse, kar dobi, celo kruh, in to gospodinji ne ugaja. Ta maček kratkomalo nima pojma o aristokratstvu. Povrh se pusti vsakemu božati, kar tudi ne gre. Nadalje je bil oni dan pripeljal s seboj na večerjo sosedovo mačko. Nedostojnost pa taka!...

»Purši« pa je maček, ki ga je usoda v osebi gospodinje pred leti pobrala na cesti (mačke pač ni mogoče ukrasti). Bil je majhen, prav majhen tigerček in to svojstvo mu je pridobilo vstop v mačjo farmo gospe natakarice. Je tudi on prav ljubek, le to mu je zameriti, da je premalo ali nič družaben. Spi ali leži vedno le sam (ostale tri grejejo med spanjem svojo gostiteljico). »Takle tip... tak razvajenec... nehvaležneš«, so očitki, ki lete nanj.

In »Peter«! — Ta maček pa res ni kar tako. Prvič je tako velik in ima tako veliko glavo, da bi se ga prav vsak pes ob prvem srečanju izognil. Temnosiv je in dostojanstven. On ni član zgoraj opisane mačje družine in prihaja le po hrano, ki jo dobiva posebej. Gospodinja ga ima zelo rada, ker je tako lep in ogromen. Ima dokaj dolgo dlako, ki, čeprav ni bela, da bi ga mogli krstiti za angora mačko, je vendarle tako lepa, da bi se najbrž tudi marsikateri konjederec spozabil nad njim...

»Peter« je celo meni, ki sem se vsakikrat zgrozil, kadar mi je mačka na moji poti po žganje švignila med vrati, bil kar simpatičen. Nikomur se ni laskal in pred nikomur bežal. Prišel je vsak večer preko streh, skozi mačje line in po žlebovih, potrkal na okno, če je bilo zaprto ter počasi ali hitreje ,kakor je bil pač lačen, skočil v majhno podstrešno kuhinjo. Tu je zamijavkal, gospodinja mu je odprla sobna vrata in prišel je počasi, mirno in dostojanstveno kot gospodar ali junak v sobo, kjer so bile zbrane že ostale štiri mačke. Te so vsakikrat dvignile hrbte, zavihale repe ter se umaknile v kot pod divan, med omaro in divanovo nogo. »Peter« pa je šel, kot da jih niti ne vidi, do krožnikov, kjer so bila pljučka, to se pravi ostanki njihove večerje, pojedel vse, kar je našel ter kajpada, kar se za pravega mačka spodobi, — tudi polizal — ter nato pojedel še to, kar mu je gospodinja nalašč zanj prinesla. Bil je namreč velik in lep in močan... Vse je pojedel...

Medtem ko je jedel, pa so ga one štiri mačke sovražno gledale s svojimi mačjimi očmi. Zeleno, rumeno, zavistno in krvoločno so se jim oči lesketale. On pa ni ničesar opazil. Odstopical je proti vratom in čakal. Ko je gospodinja prišla, je pobesil svoj košati rep, poklicala ga je »Peter«, pogledal jo je hvaležno, kot le žival zna tako pogledati, ter odšel. One mačke pa so se spravile vsaka na svoje ležišče: Puci v košaro, sam zase, ostale tri na posteljo, kjer je spala gospodinja...

Tako je bilo vedno.

Nekega dne pa se je spremenilo...

Nekaj izrednega je prišlo, toda samo, kar se mačjega rodu tiče.

Slabo vreme je bilo zunaj. Sploh je bilo vse slabe volje. Gospodinja v prvem nadstropju je vzdihovala, da ji hiša »nič ne nese«. Jaz sem po teh besedah povzel, da mi namerava stanovanje podražiti in sem tudi postal slabe volje, natakarica zgoraj je tožila, da mačke nočejo »pljučk več jesti« in je tudi bila slabe volje; pri vsem tem so tudi moji upniki zvedeli, kje stanujem ter kot nekoč Turki jurišali na moja vrata, kjer jih niti najmodernejši, v pristni nemščini sestavljeni napis »Vorsicht, Rattengist« ni zadržal. Kaj hočeš, vsa hiša je bila kar najslabše volje.

In takrat sem v najboljši veri, tolažbe in pozabe želeč spet zavil po »osminko« v drugo nadstropje (med mačke v tisto majhno kuhinjo)... Našel sem gospodinjo, sedečo na divanu, s solzami v očeh. »Gospa, kaj se je pripetilo? — Smrt v rodbini?... Sestra, nečakinja, sestrična, vnuk ali vnukinja?«

»Oh ne, še vse kaj hujšega... »Peter«.

Zdaj je tudi mene zanimalo. »Peter«? — Tisti lepi veliki maček?«

»Ni ga več«, je povedal njen glas kot iz groba.

Predno sem prišel do sape in misli, sta mi bobniča v ušesih strepetala ob kriku: »Peter, Peter«...

In jaz sem kot socialen, pregloboko čuteč človek tudi zastokal:

»Moj Bog, Peter, Peter...« — Če sem morda tudi »Pavel« bleknil, se ne spominjam. Vem le to, da se je potem vsula name toča najpristnejših priimkov iz najstarejše dobe. (Tristoletnica hiše!) Bilo je pa takole:

»Peter« (»Veliki« sem ga bil krstil in nisem nič napačnega mislil pri tem), se je bil nekje na sosednjih dvoriščih zakasnil. To se je bilo že večkrat pripetilo, kajti »Peter« je bil bohem, brez stanovanja in skrbnikov. »Peter« je bil »ausgebombt«, žrtev nacizma in neurejenih razmer. Tudi on je čakal na »obnovo«, pa je žal ni doživel.

Zakasnil se je bil torej, verjetno vsled tega, ker je srečal kako lepšo družabnico, kot pa mu jo je mogla nuditi gospodinja s konjsko večerjo. In ker je bil zvest maček in seveda tudi lačen, se je premalo zmenil za vse težavne in nevarne poti preko zaledenelih streh in skozi line... Hitel je, zadovoljen in navdušen, poln moči in opit ljubezni, preko streh in žlebov, preskočil je balkone in se pognal na teraso, kjer je moral smrček pomočiti v sneg, — nič ne de... In potem so spet bile strehe in line... Samo on jih pozna... vitez, najlepši in najmočnejši daleč naokoli.

Še en skok in bo na oknu...

Je že... toda oprijeti se ne more. Vse je zaledenelo... Nič ne pomagajo iztegnjeni krempiji. »Petra« je izpodneslo in zdaj pada. Kam? Široko, krčevito iztegnjene noge so pripravljene na padec...

Plosk... Na tleh je... Visoko in pregloboko je bilo.

S smrčkom, na katerega je premalo pazil, je udaril na zaledenela tla in kri se mu je vlila. Sprednja desna šapa ga boli, da bi umrl, visoko jo drži, pa ne pomaga mnogo...

Toda »Peter« je »Peter«. Zdaj gre počasi po stopnicah, saj jih pozna. Težko je to in mučno. On pa pojde kljub vsemu... Zvest je »Peter« in lačen je.

Prav tako kot vsak dan je stopil v sobo, kjer so bili krožniki pod posteljo in one zoprne mačke za divanom. Tokrat pa je bil težko ranjen, iz smrčka mu je kapala kri in z desno šapo ne more hoditi. Drži jo kvišku. Krožniki s »pljučkami« so kot običajno pod posteljo in naravnost k njim gre. Lačen je. In truden.

Tedaj je stara Neki zabevskala. Prav nič po mačje. Morda kot hijena ali kot divja mačka. Miki in Purši sta zakrivili hrbte in se pomenljivo ozrle k Neki. Ta je zapihala in se pognala naprej. Kot da bi v one tri strela udarila, so se pognale naprej in prav tako zapihale.

»Peter« je prenehal jesti in položil svojo ranjeno šapo skoraj do tal. Tudi on je našobil hrbet, se umaknil do posteljne noge ter zapihal.

Kri je šla iz njegovega gobčka.

Tako so si za trenutek stali nasproti. Štirje pari zelenih oči, visokih hrbtov in iztegnjenih krempljev. In »Peter« je bil sam, pohabljen, krvaveč, toda velik in grozeč... Kot tiger je grozil z levo šapo, pihnil in one štiri hijene so se umaknile. Takoj nato pa so se razdelile... Od vseh strani so planile nanj. Neki je zagrabila za ranjeno šapo, druge trije so se zagrizle.

Ko je gospodinja prišla, je imela dovolj vzroka za obup in presenečenje: sredi sobe sta ležala njena častitljiva »Neki« in njen gost »Peter«. Ostalih treh mačk ni bilo nikjer videti. Ostale so zveste svoji naravi in so se poskrile.

O pukšanskem kovaču

V Pukšah so imeli kovača, ki mu je bilo ime Šempas. Šempas je bil za vse pri roki. Pet far naokoli ni imelo takega kovača. So bili Pukšani ponosni nanj in so mu pravili »naš baron Šempas«. Gospod mu niso rekli, kajti »gospod« je bil samo župan in »vicerihtar«. Šempas je bil torej baron in je smel nositi ob nedeljah visoko kapo z rdečim trakom in irhaste hlače. Ako se je komu izbosila kobila, jo je dobil v roke Šempas ter jo podkoval tako, da so štrleli žeblji kobili do kolena in je uboga mrha šepala kakor Fijavčkova Nežka, kovač pa se je rotil na vse mile in hude viže, da bo mrha prej poginila kakor podkev ali žeblji. Šempas je imel prav. Mnogokrat že kobila ni več migala, podkev pa je še vedno trdno držala v veliko veselje kovačevo.

Oni dan je vozil Anza Cincajzelc gnoj. Pa se mu naenkrat stre zadnje kolo. Holaj, zakaj imamo kovača? Zmetal je gnoj kar na sredo ceste in po treh je vozil strto kolo h kovaču. Kovač ni trenil z očesom.

»Prava reč,« je dejal ter pograbil kos železa in ga porinil v ogenj. Ko je bilo žareče, ga prime s kleščami ter ga imenitno prilepi okoli kolesa. Vihtel in udrihal je s kladivom, da se je kolo kar sesedalo ter dobivalo obliko okroglega kvadrata. Parkrat je pri tem oplazil Cincajzelca, ki se je nazadnje znašel v občinski mlaki, kamor ga je sunilo navdušeno kladivo.

Ko je bil kovač gotov, je bilo kolo kakor kurje jajce. Šempas ga pritrdi k vozu in Cincajzelc požene. Hudimana! Samo enkrat se je novo kolo zasukalo, pa je že zletel ubogi Cincajzelc z voza kakor mlada žaba. Takoj je Cincajzelc protestiral pri kovaču zaradi kolesa.

Tega je baron Šempas čakal. Takoj je bil voljan pobotati se z Anzo. Ročno je pograbil bližnjo ročico ter oslinil z njo Cincajzelca preko hrbta, da je takoj dobil obliko kolesa in se urno potočil za vozom. Šempas pa je kričal za njim:

»Sultan Turek! Plačaj prej, potem protestiraj!«

Šempas je poznal še druge viže. Ni še dolgo tega, ko je bolel Bedravskovo Špelo zob. Kar na lepem si zmisli mrcinasti čekan ter prične upor v Špelinih čeljustih. To je dalo jezikavi Špeli vetra. Divjala je po vasi ter klicala vse svetnike na pomoč. Slišal jo je še Čibukarjev Tevžek, ki sicer ni bil svetnik, a se je spoznal na razne maže. Takoj si je stresel iz pipe pest tobaka, ki je bil ves slinast, iz mehurja je dodal še eno pest ter vse skupaj porinil Špeli v usta. Zraven je momljal čarodejno molitvico in dejal:

»Špela, reci: Riga krot, riga krot! Gnil stršen, zdrav koren! Veš, Špela, to pomaga bolj kot tavžentrože!«

Ali Špela ni imela časa za take reči. Tobak jo je namreč silno ščegetal v goltancu in nenadoma je bruhnila vso nesnago iz ust Čibukarju v obraz in na glavo.

»Falot, zdaj rigaj krot!« je vpila Špela in vsa zaripla tekla po vasi. Pritulila je do kovača, kajti kovač ni bil samo kovač, ampak tudi zdravnik, živinozdravnik in mestni sodnik. Ob velikih praznikih je bil celo za policaja.

Nekega dne je Urbajsu zbolela krava. Slinila se je kakor polž in ni žrla ne kruha ne klobase. Poklicali so kovača. Pomolil je kos razbeljenega železa kravi pod nos, da ji osuši sline. Krava pa ni bila s tem zadovoljna. Povesila je glavo in hop ji je sedel kovač na rogovih in preden si je utegnil baron Šempas ogledati svet, je že padel preko kravjega hrbta in se ob repu spustil v dolino, od koder se je srečno vrnil domov.

Škriblovega Škrablja je pičila osa na vrh nosa. Sapralot je nos otekel in se svetil kakor najlepša pomaranča. Škriblov Škrabl je kričal kakor mlado prase, če ga potegneš za ušesa. Hitro so poklicali kovača. Baron Šempas je zgrabil Škrablja za glavo, urno ga je zasukal ter mu porinil nos v topel kravjek. Bolečine so na mah prenehale. Čudovita so taka zdravila. Škrabl pa je bil od sile nehvaležen. Namesto, da bi se lepo zahvalil kovaču, je pograbil gnojne vile in z njimi navalil na kovača barona. Vnela se je huda bitka, v kateri je odtrgal Škribl Škrabl baronu pol uhlja, baron pa je odščipnil Škriblu kos bedra.

Baron Šempas je veljal tudi za pametnega sodnika. Pukšani so celo trdili, da je bil modri Salomon nič proti njihovemu kovaču. Ko je oni dan ugriznil Frtavčev pes starega Fižolarja v nogo, je razsodil kovač takole:

»Pes je ugriznil Fižolarja. Dobro. Fižolar pa naj ugrizne psa in pravici bo zadoščeno!«

Rečeno storjeno. Fižolar se je postavil na vse štiri ter se junaško zakadil v psa. Še celo zarenčal je in kazal zobe, tako da je pravi pes kar osupnil in nestrpno pričakoval, kaj sedaj pride. Fižolar je šavsnil psa za zadnjo nogo, pes pa, ne bodi len, samo zasukal se je in že je držal v gobcu Fižolarjeve hlače. Kajpada ne celih, ampak dobro polovico. Dalje baron Šempas ni mogel soditi. Že mu je skoraj ušlo:

»Fižolar, zgrabi psa za hlače!« Pa se spomni še pravočasno, da pes nima hlač, razen onih, ki jih je držal v gobcu. Te pa niso njegove, ampak Fižolarjeve. Kako naj bi torej Fižolar pograbil pasje hlače in jih držal v ustih? Sodnik je prišel v hude škripce. Kar vroče mu je postalo. Že je hotel razsoditi, kajti vsi so zijali vanj, in je rekel:

»Fižolar, odgrizni psu za kazen rep!« Fižolar je ubogal. Pričel je iskati pasji rep, toda pes je bil že s hlačami daleč na polju.

»Razpravo prekinemo, dokler se pes ne vrne,« je končal »baron« Šempas ter pričel goniti kovaški meh.

Na veliko noč je bil Šempas za policaja in je v gostilni našel razbojnika Krivobrka.

»Krivobrk, moj si in jutri te obesimo!« mu je dejal in ga gnal v luknjo. Luknja je bila občinska ječa in je Krivobrk lepo poprosil policaja, naj mu pokaže, v kateri kot se lahko naseli. On da je zelo skromen človek in ne rabi cele ječe. Lahko se tudi pripeti, da bo junaški policaj privedel še več tolovajev in se bodo potem prepirali, kje naj eden ali drug stanuje in domuje. Vse to pa odpade, ako mu že sedaj pokaže, kje je njegov »kvartir«. Policaj je ubogal, pametna se mu je zdela ta beseda. Šel je v zadnji kot ječe in dejal:

»Tu je tvoj prostor, rokomavh!«

Ali v tem trenutku se je znašel »baron« Šempas v črni temi.

Kajti Krivobrk je lepo zaklenil vrata in odšel nazaj v gostilno. Pukšani so iskali svojega policaja po njivah in v gozdu ter so ga našli šele čez dva dni v ječi, kjer je kričal in rjovel kakor bengalski tiger. Malo je manjkalo, da ga niso naklestili, kajti v ječi se ne sme kričati. Tak vam je bil pukšanski kovač in zdaj je prihitela v njegovo varstvo še uboga Špela. Šempas jo urno posadi na nakovalo. V roko vzame velikanske klešče ter ji stopi za hrbet.

»Špela, kateri je, da mu zavijem vrat?« je dejal.

Špela odpre usta na stežaj ter mu pokaže nemarni zob. »Baron« Šempas nastavi klešče, stisne in močno potegne. Rrrsk! Sapra! Kovač je pogledal, da nikoli tega. Kajti v kleščah je držal pet zdravih zob. Kapa kosmata! Špela je držala zdravnika za vrat, da mu je že pohajala sapa.

»Čuj Špela,« je začel Šempas, »katera mrcina od teh te je bolela? Malo preveč jih je priletelo ven, a nič zato. Ostale štiri ti vtaknem nazaj v čeljust, pa bo vse v najlepšem redu.« Ali Špela ni bila takih misli. Divjala je kakor sam hudir. Bliskovito je pograbila težko kladivo ter ga zagnala v kovača, da se je ta na mah sesedel na kovaški meh in ga predrl kakor pajčevino. Baron Šempas se je znašel v tesni vreči z glavo navzdol in ni mogel ne naprej ne nazaj. Šele naslednji dan ga je potegnila žena za pete ven.

»Kod pa rogoviliš, klada pijana?« ga je pozdravila ljubezniva ženka ter ga sunila v rebra. »Baronu« Šempasu je malo nerodno. Zatajil je Špelo in njene zobe ter dejal: »Meh je popuščal samo, pa sem ga šival spodaj.« Zasukal si je brke in se imenitno držal.

Fr. Čiček

ISKANJE POTI IZ SPLOŠNE ZMEDE:

Katoliška socialna politika na razpotju

KJE NAJ ČLOVEŠTVO IŠČE REŠITVE?

Prof. dr. Josef Dobretsberger: Katolische Sozialpolitik am Scheideweg, U. Moser Verlag, Graz-Wien, 1947, 160 strani.

Bivši minister in sedanji profesor za gospodarske vede na graškem vseučilišču je posegel v današnje iskanje poti iz splošne zmede in stiske s knjigo, ki je vzbudila na eni strani navdušeno priznanje, na drugi strani pa tudi bolj ali manj izrazito odklonitev.

Knjiga vsebuje mnogo misli in je težko z nekaj besedami podati nje vsebino — zlasti še, ker je mogoče nekatere trditve napačno razumeti, če jih podamo brez razlag, druge pa zopet zahtevajo vsaj dopolnilo, da ne postanejo laž. V celoti pa je knjiga pogumno dejanje, ker govori odkrito o vprašanjih, ki se jim katoliški pisci izogibljejo.

Sodelovanje med katoličani in socialisti

Temeljno vprašanje, na katerega skuša pisec odgovoriti, je vprašanje o možnosti sodelovanja med katoličani in socialisti pri obnovi sveta. Po umevanju pisca sta preživeli zadnjo svetovno vojno samo dve ideji: katoliška in socialistična, ki pa ne predstavljata več onega nepremostljivega nasprotja kot nekoč. Na področju gospodarstva in politike se odpirajo široka polja sodelovanja. Na kulturnem področju obstajajo sicer nasprotja, ki pa so toliko manj usodna, kolikor manj se stališči obeh svetovnih nazorov, enega onostransko, drugega tostransko usmerjenega, mešata z gospodarskimi vprašanji.

Največja ovira

Pisec govori samo o socializmu, ne da bi podrobneje označil, ali mu pomeni socializem samo socialno demokracijo ali tudi komunizem. Knjiga vzbuja vtis, da mu pomeni oboje. S tem pa je v odgovor na vprašanje o sodelovanju takoj vnešena razpoka. Vemo sicer, da se evropska socialna demokracija polagoma otresa materialističnega svetovnega nazora ter sovraštva do vere, toda stališče komunizma do vere in vsega dela katoličanov ni nič manj strupeno kot je bilo ob izdaji komunističnega manifesta. Priznanje pravoslavne cerkve v Sovjetski zvezi (1943) ne pomeni — kot meni prof. Dobretsberger — temeljne spremembe stališča komunizma do vere, marveč samo pot do cilja preko ovinka, ker obstoja nevarnost, da bi naravnostna pot sploh ne pripeljala do cilja. To je mogel sprevideti v zadnjih letih tudi že slepec. Tako je vsekakor možno sodelovanje katoličanov s socialisti, ki so zavrgli dialektični materializem, ker se praktično tudi že v veliki meri dogaja, verjetno je celo, da se bo polagoma rodilo iz tega enotno gibanje, ki bo preneslo krščanski socialni nauk v popolni meri v življenje — toda doslej se še ni obneslo sodelovanje katoličanov s komunisti.

Glavne misli posameznih poglavij

Radi pomembnosti in lažjega razumevanja podajamo v naslednjem najvažnejše misli iz posameznih poglavij:

Cerkev in kapitalizem

V prvem poglavju poudarja pisec kapitalizmu neprijazno stališče Cerkve, ki se kaže samo v obsodbi nekaterih vprašanj, (da je delo postalo blago, neupravičenost brezdelnih dohodkov, nasprotovanje brezobzirne tekme socialni pravičnosti itd.), ampak celotnega duha kapitalizma, ki precenjuje snovne dobrine, ki uči nujnost gospodarskih zakonov (kar izključuje iz gospodarstva pojem: pravičen — krivičen), ki stavlja lastno korist za temeljno načelo družbenega reda. Cerkev je svoje stališče do kapitalizma obdržala in ga izrekla ne samo glede zgodnjega, marveč tudi glede poznega kapitalizma (okrožnica Pija XI. »Ob štiridesetletnici«). Praktično življenje je zahtevalo kompromise v posameznih vprašanjih (olajšanje prepovedi jemanja obresti, ustanovitev krščanskih strokovnih društev; zlasti pa delo političnih strank katoličanov).

Večne in časovne pogojne zahteve socialne etike

Vera in družbeno življenje, zlasti pa gospodarstvo so povsem različna področja, od katerih ima vsako svoje lastne zakone. Vendar obstaja med temi področji tudi neka povezanost, neko odgovarjanje, ki vodi neredko do usodnih zamenjav (posvetitev duhovnikov se je odražala tudi v družbi tako, da je imel duhovniški stan posebno prednost v družbi — zato so se cerkveni krogi nekaj časa upirali uveljavljanju demokracije). Ker se družbene razmere, zlasti pa gospodarstvo, neprestano spreminjajo, je treba večno veljavna načela krščanske socialne etike (n. pr. zahtevo po pravični mezdi) izluščiti iz zgodovinske pogojnosti njene formalizacije, da ne vodijo v napake. Mnogi katoličani so to že praktično izvedli (Francija, Italija), potrebno pa je tudi, da dobi celotna krščanska socialna etika novo opredelitev, ki bo odmerjena na današnje razmere.

Tri svetovno zgodovinske odločitve

Pisec označuje stališče katoličanov do sveta in življenja v prvi dobi krščanstva beg iz sveta, v srednjem veku stremljenje po prepojitvi sveta s krščanstvom, dočim je v novem veku prevladovala osamosvojitev posameznih kulturnih področij od vere.

Odtenki političnega katolicizma od levice do desnice

Politično nastopanje katoličanov v polpretekli in sedanji dobi kaže zelo pestro sliko.

V Italiji so obnovili leta 1944 krščanski socializem — stremljenje združiti Marksove gospodarske nauke s krščansko etiko — v stranki »Krščanska levica«, ki je zahtevala sodelovanje katoličanov s komunisti. 1946 se je stranka razšla, vodstvo pa je priporočalo članom, naj se včlanijo v komunistično stranko.

Solidarizem — ime izvira od znanega jezuita H. Pescha — predstavlja krščansko demokratično gibanje zlasti v nemških deželah. Prizadeva si izvesti potrebne socialne reforme in tako postopoma premagati kapitalizem. V obliki kolpingovih društev za rokodelske pomočnike je vplival solidarizem tudi preko nemških mej. (Med Slovenci sta zastopala solidarizem predvsem Janez Ev. Krek ter Aleš Ušeničnik.)

Katoliška novoromantika je postavila kot ideal poklicno stanovsko družbo. V Avstriji je bil storjen tudi poizkus poklicno stanovske organizacije države, ki pa ni uspel, ker takih reform ni mogoče ustvarjati z dekreti, ampak morajo rasti od spodaj navzgor.

V Angliji so postavili katoličani, ki so manjšina v državi in niso strnjeno naseljeni, program srednjega sloja, imenovan po ustanoviteljih »Razdelilne zveze« (1928) Chestertonu in Bellocu — »Chester — Belloc«. Njih težnja stremi kar največ ljudem omogočiti zasebno lastnino. Načelno priznava kapitalizem in se bori samo proti poedinim izrastkom posameznih kapitalistov.

Katoliški fašizem je predstavljala v Franciji »Francoska Akcija« (Action Francaise) kot reakcija na zlorabljeno demokracijo. Zahtevala je močno oblast v državi pod enotnim vodstvom »šefa«, v gospodarstvu je hotela podrediti zasebno pobudo celotnemu načrtu narodnega gospodarstva. »Francosko Akcijo« je Cerkev obsodila.

Dela krščanskega usmiljenja so vedno znak, koliko je krščanstvo v določeni dobi živo. Toda kot socialni program pomeni krščanska dobrodelnost izmikanje reformi družbe ter koreniti odpravi zla, kadar postane to potrebno.

Povojni katolicizem se je v marsičem otresel čustvene povezanosti s starim družbenim redom, ki je v zatonu. Preganjanja so marsikomu zjasnila pogled na to, kaj je bistveno in kaj ne. Predvsem je opažati stremljenje po zaščiti osebnosti pred državnim totalitarizmom ter stremljenje po dejanski izvedbi katoliškega socialnega programa. (Konec prih.)

Na 12 moških 13 žensk

Združene države stojijo pred težkim problemom: v tej veliki državi je veliko pomanjkanje mož, oziroma točneje povedano, mož, ki bi bili že zreli za zakon. Urad za štetje, metropolitanska družba za življensko zavarovanje in sociološki strokovnjaki so vsi edini, da se obetajo ameriškim dekletom, ki bi se hotela možiti, težki časi.

Leta 1940 je štetje pokazalo, da je bilo 1 milijon več mladih mož, ki so bili zreli za zakon, kot pa deklet. Zdaj pa se je položaj spremenil. Previšek moških je izginil in Amerika stoji pred občutnim pomanjkanjem mož. Danes pride na vsakih 12 mladih mož 13 deklet.

Med vojno je bilo ubitih četrt milijona ameriških mož. Poleg tega je vojna povzročila še drugačne žrtve. Mnogo je moških, ki so bili duševno in telesno prizadeti. Njih število znaša nadaljnji četrt milijona. Poleg tega pa jih je na tisoče, ki so poročili tuja dekleta.

Statistike kažejo, da je 50.000 ameriških fantov poročilo angleška dekleta; nadaljnih deset tisoč si je poiskalo neveste v Avstriji. Do sedaj še ni zanesljivih številk, koliko drugih je poročilo Francozinje, Italijanke, Nemke in dekleta drugih narodnosti, čeprav je prvi »tovor« italijanskih nevest nedavno že prispel v Ameriko.

Poleg tega stojijo ameriška dekleta še pred drugimi zakonskimi ovirami. Metropolitanska družba za življensko zavarovanje je v nedavnem poročilu iznesla eno izmed njih rastoče število ločitev. Ločene žene pa groze, da bodo postale le še večja grožnja za mlada samska dekleta kot pa vojne posledice.

Zavarovalni strokovnjaki zmanjšujejo možnosti možitve za žene takole: neporočeno 20 letno dekle ima 91 možnosti izmed stotih, da dobi moža. Ko je stara petindvajset let, zdrkne možnost možitve na 84 izmed stotih; nadaljnih pet let pomeni ponovni padec, in sicer na 67. Tu nastopa ločitev in igra pri možnostih žena, ki so stare že močno nad 20, pa se še niso poročile, zelo vznemirljivo vlogo.

Vdove v starosti 25 let dobe drugega moža v 97 izmed sto primerov. Pri tridesetletnih vdovah izgledi niso več tako dobri, kljub temu pa jih 92 izmed 100 še vedno dobi moža. Po tridesetih letih možnosti vdov razmeroma hitro padajo in pri 35 letih jih dobi drugega moža samo še 79 izmed 100, kar je pa še vedno boljša številka pri samskih dekletih.

Te statistike jasno kažejo, da ima vdova velike izkušnje, kako si je treba osvojiti moža. Zgodi se, da se prednost povečava z vsako možitvijo. Žena pri tridesetih letih, ki je bila poročena že trikrat, ima 97 možnosti izmed stotih, da se poroči še četrtič. Pri 35 letih je ta številka še vedno visoka: 93 izmed 10, pri 40 letih pa ima trikrat poročena vdova še vedno 81 izmed 100 možnosti.

Po mnenju strokovnjakov je to zaradi tega, ker se možje bolj zanimajo za žene, ki so jim zagotovilo, da jim bodo ustvarile prijeten dom, kot pa da bi gledali za dinamičnimi mladimi bitji, ki vsega tega še ne znajo.

O violini in goslarstvu

Marsikomu še ni znano, kako veliko razvojno pot ima za seboj violina kot instrument. O izumitelju njene današnje oblike nimamo prav točnih podatkov. Nekateri umetnostni zgodovinarji smatrajo goslarja Gasparja da Salo, rojenega ob Gardskem jezeru leta 1542 za izumitelja, drugi pa Gašparja Tiftenbrukerja, ker je dokazano, da so se gosli našle že okrog leta 1500 v podobni obliki, kot so danes.

Današnja oblika gosli se je razvila iz nekoliko večjega instrumenta, podobnega okorni violi.

Med ljudstvom se pogostoma slišijo imena Stradivari, Guarnieri, Amati itd. To so imena najznamenitejših izdelovalcev gosli iz 17. in 18. stol. Znano je tudi, da dosegajo izdelki teh in njim podobnih mojstrov izdelovalcev, bajne cene in nehote vprašamo po vzroku tega dejstva. Te cene dvigajo ljubitelji takih umetnin. Za spoznavanje umetnin je treba veščega strokovnjaškega očesa, stalnega opazovanja in primerjanja ter skratka dolgoletnega izkustva, kajti vsaka goslarska mojstrovina nosi na sebi in deloma tudi v notranjosti posebne značilnosti, tako v pogledu izbire snovi, načina gradnje in laka ali firneža. Napisni listki, ki jih najdemo pogosto in po večini v notranjosti instrumentov, nas ne smejo zavesti, ker ti so večidel ponarejeni.

Vprašamo se torej, v čem obstoji vrednost take umetnine?

Pravijo, da mora biti za gosli les posebne vrste, da mora biti izredno star in da tiči tajnost v sestavi laka itd.

Ne! Res je že, da mora biti primerno izbran les in lak , toda važna je predvsem poleg strokovnega znanja osebnost in nadarjenost mojstra graditelja. Le redki so med njimi, ki prekoračijo ono mejo povprečnosti, ki je v splošnem dosegljiva. Napačno je mnenje, da je dober izdelovalec gosli tudi dober violinist. Med sto odličnimi graditelji gosli je le presenetljivo malo prilično dobrih violinistov. Tako je bilo zlasti v klasični dobi goslarstva vse do danes v vseh deželah. Ne najdemo pa zlahka poklica, ki bi bil tako obdan s tajinstvenostjo, kot je ravno goslarski.

Pri goslih in vseh ostalih godalih se uporablja smrekov les za zgornjo desko (resonančno) in javorjev za spodnjo (dno), stene (bod) in vrat. Klan smrekov les, ki se suši v senci in na zraku 3 do 4 leta, je povsem goden za obdelovanje. Javor pa 5 do 6 let. Nekateri goslarji uporabljajo namesto javora les domačega kostanja, topola murve ali hruške. To pa le v izjemnih slučajih. Čim dalje se les naravno suši, tem bolje. Ni pa nujno potrebno, da je zelo star.

Znani umetnostni zgodovinar Luttgendorf piše v svojem svetovno znanem delu »Mojstri goslarji od 15. stol. do danes«, da raste najboljša smreka na svetu, poleg one v Češkem Lesu, v predelih Julijskih Alp od Mangarta pa do Št. Vida nad Cerknico. Isto trdi tudi znani strokovnjak in bivši ravnatelj goslarske šole v Berlinu Oto Mockl. Bosanski javor je za goslarske svrhe zelo čislan in ga oba zgoraj omenjena strokovnjaka posebej poudarjata, poleg romunskega.

Goslarska obrt. spada k rezbarski umetnosti. Zgornja in spodnja ploskev gosli ni umetno upognjena, kakor pogosto kdo misli. Obe sta izdolbeni na obeh straneh, le stene ali obod je upognjen na vročem železu.

Po obliki, načinu gradnje, ostrejšem ali plitvejšem oboku pokrova in dna se razlikujejo razne šole gradnje. Enako tudi po laku. Domneva in trditev, da zavisi lepota, širina in kakovost glasu od kakovosti laka, je zmotna. Res je le, da pravilno grajene gosli, ki so v svoji osnovi dobre, lahko z neprimernim lakom pokvarimo. Nikoli pa ne moremo tonsko slabo uspelih gosli s še tako dobrim lakom popraviti ali glasovno izboljšati. Da se niso ohranili stari recepti za sestavo laka, ki so ga uporabljali stari mojstri, so krivi oni sami, ker so v delavnicah skrivali svoje izkustvo pred svojimi pomočniki iz gole sebičnosti. Iz Stradivarijeve delavnice ni nihče izmed njegovih učencev izvedel za recept svojega mojstra. Danes vemo sicer za vse lakove sestavine, ki so bile običajne v tedanji dobi (razne vrste smol, kakor gumi, elemi, gumi guti, benzoe, mastiks itd.), le za točna razmerja količin si nismo na jasnem in se moramo naslanjati na stare zapiske iz 17. in 18. stol. (Bonani, Fioravanti itd.).

Za dobro voljo

ZMOTA

Urh Polovnjak je imel za krčmarje kaj plodonosno razvado, da je šel vsak večer okrogel iz krčme. Nekoč je prešinila okroglost njegovih možgan tudi okolico, da so šle vse hiše ringaraja, toda vkljub temu je srečno prikolovratil do doma. Tik pred njegovo hišo je stal občinski vodnjak, ki je imel prav tak ročaj kot zvonec pri Urhovih vratih. Ni čuda, da je mož ob tako burnem hišnem plesu zgrabil za napačnega. Začel je zvoniti, dokler si ni prizvonil »plohe« na glavo. Kričal je na ženo, ali je gluha, ali kaj, še kužek Fifi mu je pomagal, a brez uspeha. Šele ko je ploha umirila ples v njegovi glavi, je spustil ročaj in se zavedel. Streznil se je in žalosten vzdihnil:

»Kaj poreče žena, ko pridem tako trezen domov. Prav gotovo bo mislila, da sem bolan.«

*

»Odkar sva z Vladimirjem zaročena, mi zagotavlja, da je v sedmih nebesih.«

»Seveda, ker je bil že prej šestkrat zaročen.«

*

»Nežika, zdi se mi, da preveč hitite z možitvijo. Kako pa se piše stražnik, ki Vas snubi?«

»Imena res ne vem, toda zapomnila sem si njegovo številko.«

Za naše gospodarje

Pametno kramljanje

»Pa so res dolgi zimski večeri in kar ni prav kaj početi. Ko se zjutraj končno zdani, se cerkovnik kar hitro že obesi za poldne, potem pa se začne kar kmalu zopet mračiti. Res, sama noč! K sreči tudi posebnega dela ni, tako, da se tudi pri kratkem dnevu še da opraviti. Najslabše je do Božiča, potem se pa začne dan že zopet daljšati in ob Novem letu pravijo, da je že za cel petelinov korak daljši. Mnogo sicer to res ni ,toda že zavest, da vsaj doli ne jemlje več, je nekaj vredna.«

Tako in podobno so se menili možakarji neke naše male koroške vasice, ne baš ob glavni cesti, ko so se neke decemberske nedelje po cerkvenem opravilu vkljub mrazu in snegu še nekoliko zadržali pod vaško lipo.

»H Karničniku bi prišli skupaj pod večer in se kaj pomenili, toda kaj, ko nima prave pijače, cvenka pa tudi nima nihče na pretek, da bi ga trosil za njegovo pobarvano vodo in imel zato potem še ščipanje po trebuhu,« je menil Vreže.

»Kar zmenimo se, pa se najdemo doma, danes pri enem, prihodnjo nedeljo zopet pri drugem,« je predlagal Jernač. »Nekaj jabolčnika je vsak namečkal, pa se bomo kar dobro imeli in morda še kako pametno razdrli.«

Možje so bili sporazumni in se dogovorili, da se najdejo zvečer pri Jernaču, za prihodnjo nedeljo pa se bodo domenili zopet za drugam.

Jernačeva kmetija je bila ena največjih v vasi, Jernač sam pa sicer še mlad, vendar prav dober gospodar.

Sneg je naletaval v debelih kosmih tiste nedelje zvečer, vendar se je kar lepo število sosedov, samih zrelih možakarjev in gospodarjev, sešlo pri Jernaču. Posedli so okoli mize in Jernačev tolkovec jim je kmalu razvezal jezike.

»Opravljanje in čenčanje prepustite ženskam, politiko pa tudi pustimo na miru, saj ni za mujo, da bi se menili o njej; to bodo že tisti opravili, ki pametnejšega dela nimajo. Pomenimo se raje kaj o našem gospodarstvu in kmetovanju, ki je izrazito naša zadeva in se nas najbolj tiče. Vsak ima že nekaj izkušenj in nikomur ne bo v kvar, če nekoliko izmenjamo misli,« tako je govoril Jernač in vsi so mu prikimavali.

»Že prav, Jernač«, je povzel Mrakar, dobro stoječ kmet z nasprotnega konca vasi, ki pa pri živini ni imel prave sreče. »Povej nam vendar enkrat, kako to, da imaš tako srečo pri živini in odneseš vselej najboljše nagrade, meni pa nič prav ne uspeva.«

»Hm,« je menil Jernač, »glede živine se res ne morem pritožiti. Štirinajst glav mi stoji v hlevu in nobeni ni kaj oporekati: krave dobro molzejo, voliči so lepo rejeni in presneto dobro potegnejo, če je treba, mladovje pa se tako glede oblik, kakor tudi glede rasti prav lepo razvija. Pa bi imel tudi ti, Mrakar, lahko prav tako lepo živino, če bi ji le posvetil nekaj več pozornosti«.

»Pa kaj naj vendar še storim,« se je začel razvnemati Mrakar. »Saj moj hlev ni slabši kot tvoj, krmim tudi ne slabše, na potok gonim napajat kakor ti, čistim tudi, pa vendar ne gre prav in ne gre.«

»Lahko je govoriti Jernaču,« se je vmešal Smrekar, »ko mu sreča z vseh strani sili v hišo! Če pa nimaš sreče, je pač križ in vsa modrost in skrb ti nič ne pomaga.«

Možje so se spogledovali in zamišljeno prikimavali Smrekarju.

»Ni to samo sreča,« se je začel razvnemati Jernač, ki se je dobro zavedal, da ga sosedje le preradi zavidajo radi njegove, res lepe živine, »tudi pameti je treba in razuma! Če boš križem rok čakal sreče, je nikoli ne boš pričakal. Kar na silo za lase jo moraš privleči, Smrekar, pa jo boš imel ti prav tako kakor jaz, le meni verjemi!«

»Pustimo raje šalo na stran,« je menil resno Podrekar, »pa naj nam Jernač raje razloži, zakaj ima po njegovem mnenju prav on najlepšo živino v vasi.«

»Zakaj pa ne,« je odvrnil Jernač, »prav rad, saj to ni nobena skrivnost, kakor bi morda kdo mislil in tudi nobene čarovnije ni zraven. Vem, kako redim jaz in kako drugi ter mislim, da tudi vem, zakaj je moja živina boljša. Kar poslušajte!

Pri moji živini je neverjetno važna odbira za vzrejo in prav tozadevno se v naši vasi mnogo greši. Najmanj šest tednov imaš časa, da opazuješ tele in se odločiš, če ga boš redil ali pa odprodal. Dobro ga torej poznaš, poznaš mu tudi mater in očeta. Katero tele boš torej redil? Če si pameten in ti je na tem, da boš imel res lepo živino, tedaj pač vedno le tisto, ki se je močno in krepko razvilo, je lepih oblik in izhaja tudi od v vsakem oziru brezhibnih staršev. Roko na srce, Mrakar, ali delaš ti tako? Ne, vem, da ne in to je tvoja nesreča in tvoj neuspeh. Najboljša teleta odprodaš, ker ti pač več vržejo, slabotna pa rediš, ker se nihče ne puli zanje. Iz slabotnega teleta pa seveda nikdar ne more biti dobra mlekarica, pošten volič in kaj šele dober plemenjak. Odbira telet za vzrejo mora biti zelo skrbna, smotrna v vsakem oziru in le najboljša teleta moraš odbrati v ta namen, slabotna pa pošlji raje pod nož, ker je škoda krme zanje. Tako delam jaz in to je vsa moja sreča in čarovnija! Stori ti isto in videl boš, da tvoja živina tudi ne bo slabša od moje!«

»Saj bi utegnil imeti res prav,« je dejal zamišljeno Mrakar, »pa je že vrag, ko pa hoče vsak kupec le najboljše tele, za slabo pa ti ne nudi nič.«

»Verjamem,« je pritrdil Jernač, »toda noben pameten živinorejec ne da najboljših telet iz hleva in končno le ti prodajaš in določiš, kaj boš prodal, ne pa kupec, pa naj bo ta potem že mesar ali pa ne vem kakšen birič. Pameten gospodar pač mora zatreti v sebi tisti pohlep po večjem izkupičku, misliti tudi na jutri in ne samo na danes, pa zato odprodajati vedno le slabotna teleta, najboljša pa rediti. Če boš postopal tako, boš imel v nekaj letih pri jaslih res samo lepo živino, ostalo pa polagoma odstranil iz hleva.«

»Šmentani Jernač, pa ima menda res prav,« se je oglasil Cencl, »in prepričan sem, da je zadel »žebelj na glavo«. Premalo pazimo, kaj redimo in to je vzrok, da naša živina ni lepša. Človek mora res smotrno, to se pravi, če ne odbiraš skrbprej in ne samo na trenutno večji dobiček.«

»Tako je,« je povzel zopet Jernač, »in ko smo že pri tem, pa še nekaj!

Z mlekom ne smemo nikdar varčevati pri teletih, dokler še sesajo. Saj je res, da mleko danes kaj lahko in dobro vnovčiš, toda pohlep po trenutnem dobičku te tudi ne sme zapeljati, da bi odtrgoval mleko sesnemu teletu, ker bo sicer tvoja živinoreja kmalu prišla na nič. Če ne vzrejaš smoterno, to se pravi, če ne odbiraš skrbno telet za rejo ter jim ne privoščiš dovolj mleka in potem res dobre krme, pač ne boš imel nikoli poštene živine v hlevu, bikec bo takih oblik, da ga pač noben pameten živinorejec ne bo maral za pleme, namesto dobrih krav-molznic, pa boš imel volovšce in slično navlako pri jaslih.«

»Dobro si povedal,« je pritrdil Mrakar, »in lahko mi verjameš, Jernač, da se bom v bodoče tudi tvoje držal.«

»Tako je,« se je razvnel Podrekar,« pa ne samo ti, temveč tudi vsi drugi. Ne samo Jernač, ampak cela naša vas mora imeti v par letih najlepšo živino daleč naokoli! Ali ni res, možje?«

»Res je, seveda je,« so pritrjevali vsi vprek, »nobeno res dobro tele ne sme več iz hleva in naj dobiva mleko tako dolgo, dokler se res do sitega ne napije!«

»Dro, dro,« je še pritegnil Mrakar, izpraznil svojo kupico tolkovca do dna in se dvignil.

Razšli so se, ker je bilo že pozno, zadovoljni in veseli, da so se res kaj pametnega pomenili. Le to so se še dogovorili, da se prihodnjo nedeljo zopet sestanejo, tedaj pa pri Mrakarju.

Svetovna proizvodnja živil

V zgodovini na večih mestih beremo, kako so narodi vseh časov trpeli zaradi pomanjkanja živil. Lakota se je pojavila kot posledica nenormalnih vremenskih razmer, to je, vsled suše ali pa velikih poplav. Lakota pa je sledila večkrat tudi dolgotrajnim vojnam, ki so mučile rodovitna polja in odvzele kmetijstvu potrebne delavce.

Danes so toliko na boljšem, da je mogoče vsled dobrih prometnih zvez prepeljati hrano iz krajev, kjer proizvodnja ni trpela, v kraje, kjer hrane primanjkuje. Evropa je danes oni del sveta, ki je popolnoma odvisen in bo še dolgo število let odvisen od uvoza živil iz drugih delov sveta, predvsem iz Amerike.

Sicer je bila Evropa že pred prvo svetovno vojno navezana na uvoz žita, vendar pa so se takrat za uvoz zanimali samo oni, ki so imeli s tem poslom opraviti, prebivalci na splošno pa se niso toliko zanimali, od kod žito in druge vrste hrane prihaja. — Zato tudi n. pr. danes skoraj vsak ve ali vsaj skoraj vsak bere, koliko žita pošilja v Evropo Amerika in koliko Rusija, oz. Sovjetska zveza. Pri tem pa se ne spomni vsak, da je na pr. carska Rusija že davno pred prvo svetovno vojno pošiljala v Evropo, zlasti v Anglijo, po 12,000.000 ton pšenice letno.

Ker smo danes torej tako navezani na uvoz živil, bo gotovo vsakega zanimalo, kakšni so bili pridelki v lanskem letu. Sicer je danes težko zbrati točne podatke o pridelkih hrane na celem svetu, zato so tudi do sedaj zbrani podatki še nepopolni.

Svetovna proizvodnja ječmena in ovsa je bila v letu 1947 približno za 6% nižja kot pa v prejšnjih letih. Znaša pa svetovna proizvodnja ječmena okrog 55.5 milijona ton in proizvodnja ovsa okrog 103 milijona ton. —

Zmanjšanje proizvodnje ovsa je zlasti občutno v Ameriki, pa tudi v Evropi je proizvodnja ovsa in ječmena manjša in je daleč pod povprečjem prejšnjih let.

Tudi v Aziji je bila žetev ječmena podpovprečna, četudi je bila še vedno boljša kot pa leta 1946. Dobra letina ječmena je bila na Kitajskem in na Japonskem. Največ ovsa v Aziji proizvajajo na Kitajskem in so tam pridelali lansko leto 1.4 milijona ton ovsa, kar je za 25% več kot leta 1946.

Tudi v Afriki je bila lansko leto proizvodnja žita podpovprečna, četudi se že kaže znatno izboljšanje vsled povišanja zasejane površine v francoskem Maroku.

Boljša je bila lansko leto žetev žita v Avstraliji in to vsled ugodnih vremenskih razmer, pa tudi vsled zvišanja površine obdelane zemlje.

Svetovna proizvodnja krompirja je bila v letu 1947 v primeri s prejšnjim letom malo slabša, bila pa je mnogo slabša v primeri s povprečnim pridelkom v letih 1935 do 1939.

Ker je bila s krompirjem zasajena površina lansko leto večja kot v letu 1946 za celih 1,200.000 ha, celotni pridelek pa najmanjši, si moremo to razlagati samo s pomanjkanjem primernih umetnih gnojil in pa z neugodnimi vremenskimi razmerami.

V lanskem letu je bila manjša kot pred vojno tudi proizvodnja nekaterih umetnih gnojil in to predvsem proizvodnja dušičnih in kalijevih umetnih gnojil.

Četudi je proizvodnja dušičnih umetnih gnojil v letu 1947/48 malo večja kot pa pred vojno, vendar je ta proizvodnja še vedno prenizka, če vpoštevamo, da je potreba po teh gnojilih danes na celem svetu za 58% večja kot pa pred vojno. Primanjkljaj znaša danes okrog enega milijona ton. Pred vojno je izvažalo dušična umetna gnojila dvanajst držav, danes je teh držav le še pet.

JANEZ JALEN:

Ovčar Marko

35.

Spomnil se je, kako mu je zabičeval padar Vencelj, da mora takoj poslati ponj, če se ženi črева zavozlajo: »Dokler črevesje ne zateče, se še da popraviti. Če pa zamudiš, je treba iti samo še po gospoda in reči amen.«

»Morda odleže«, je tolažil ženo in Ančko, najbolj pa sebe.

»Pa če ne odleže?« ga je zbodlo nazaj.

Odšel je na dvor. Luna je vzhajala. »Precej je že manjka, pa bo vendar svetla noč«, je pomislil Podlipnik: »Pa kaj, ko imam konje in pse in vozarje v Tržiču. Žrebec še ne zna dovolj voziti, da bi šel s samim; lahko se mi ustavi. Če bi kobili zapregel?« Urno se je okrenil, prislonil dlan k ušesu in poslušal: »Morebiti sem se zmotil?« Odšel je po stagnah tako daleč, da je bilo vse tiho in mirno okrog njega, in je spet poslušal. Sedaj je razločno ujel. Na Jecoli je zatulil volk. In vedel je, da se to noč na cesti od Begunj do Tržiča nihče ne ogne volkovom; še pred Poljčami bi ga utegnili napasti; in vedel je, da bi po cesti, speljani po ravnem polju, morda še šlo s kobilami, na cesti pa, polni ovinkov, klancev in mostičev, bi kobili, ko bi poskočil prvi volk na pot, zavili pod pot in se sanmi in človekom vred otočili po bregu navzdol; vse bi se pobilo, da bi volkovom še klati ne bilo treba. Drugi imajo pa še zamanj konje.

Odšel je nazaj proti domu in se tolažil: »Morebiti se pa niso črева zavozlala. Morebiti pa ne bo tako hudo, kakor me je strašil Vencelj, morebiti ne bo še prepozno, če odpeljem za dne.«

Spet je zatulil volk.

»Preklete mrhe.«

Na pragu je srečal Ančko: »Kam?«

»Po Rozalko so mi ukazali mama. Sama ne zmorem več. Mami je čimdalje huje. Ata, kaj bo?«

»Ne mudi časa in po Rozalko brž teci!« Podlipnik ni maral izdati, kako ga skrbi.

Pri Primožu so vsi trije klečali za pečjo, Marko, Rozalka in Manica, se greli in zmolili že ves rožni venec in dostavljali še očenaše. Marko je pravkar namenil očenaš: »Za rajnkega ata, za rajnko mamo pa rajnkega oča: Oče naš, ki si v nebesih —«

Bum, bum, bum, je poropotalo na okno, da so se vsi trije prestrašili in da je Volkun poskočil izpod peči. Pa preden je utegnil Marko vprašati, kdo je, se je že oglasila Ančka: »Rozalka! Hitro pridi k nam! Mama so prav hudo zboleli.«

»O, Marija!« se je začudila Rozalka: »Že grem.«

Ančka je odšla. Marko pa je priganjal Rozalko: »Hitro se obleci!« Oblačil se je tudi sam: »Bom šel s tabo, da te ne bo strah.«

Rrrsk, rrsk, rrrsk, je škripalo pod coklami, ko sta skoraj tekla skozi vas.

Manica pa je ukazala Volkunu poskočiti za peč, da je je bilo manj strah. V levi pa je dogorevala treska. Nihče je ni utrinjal. Sami so padali ogorki od nje in pošumevajoč ugašali v podstavljeni vodi, dokler ni padel zadnji konec s čelešnika. Manica se druge ni upala prižgati; bilo je je preveč strah.

Za Rozalko so se zaprle Podlipnikove duri, Marko je obstal pred njimi. V hišo ni smel, ker je bil Cena doma, domov ni mogel, ker ga je preveč skrbelo, kaj bo s Podlipnico. Kakor da je tudi njegova mama, ne samo Ančkina. Obšel je hišo in se stisnil pod kamrino okno, da prisluhne in dožene, kako je.

Zunaj je bilo vse tiho, kakor bi bili še glasovi zamrznili, hiša pa je bila polna nemira.

Po hoji je Marko razločil, da sta šli Ančka in Rozalka na zgornji vrh po rože, da bosta naredili bolnici vroč obkladek: »Da bi le pomagalo«, je želel Marko.

Tisti trenutek so se Markove misli odtrgale za nekaj časa od Podlipnikove hiše. Slišal je v Pečeh zatuliti volka. Tako otožno obupen glas se je prizibal skozi zmrzlo tišino do Markovih ušes, kakor bi se bila oglasila lakota sama. Prvemu volku se je odzval drugi in potem še tretji. Marko je vedel: »Aha! V jato se zbirajo in bodo naredili škodo. Meni je ne bodo. Volkun je za pečjo, hlev pa je tudi dobro zaprt in zavarovan.«

Nadaljnje tuljenje volkov je preslišal. Vse njegove misli so bile v kamri pri bolnici, ki je začela bolestno stokati.

Podlipnik jo je tolažil: »Anca! Potrpi! Ko se toliko zdani, da se umaknejo volcje nazaj Zavrh, sedem na žrebca in bom pripeljal iz Tržiča padarja kakor na vetru, ne na saneh, in če vsi konji padejo. Anca, zdrži do jutra!«

»Kakor je božja volja.«

Podlipnica ni govorila glasno. In Marko je moral pritisniti uho prav do okna, da je razumel nadaljnji pogovor.

»Anca! Ančka! Ti ne smeš umreti.«

Podlipnica je zastokala od nove bolečine, potem je spet spregovorila, pa tako mirno, kakor bi se njena smrt nje same sploh ne tikala.

»Morda je božja volja, da umrjem, ko ti ne morem več dati otrok. Se pa drugič oženiš — —«

»Anca! Kaj govoriš«, je vzkipel Podlipnik.

Še Marko pod oknom je po glasu spoznal, koliko ljubezni je položil Podlipnik v ime svoje žene, v eno samo besedo: Anca. Mož je pobožal ženo in ji popravil lase pod ruto. Zavedel se je, da če se stokrat poroči, ne bo imel nikoli nobene ženske več rad, če umrje Anca. Mora, mora jo rešiti! Samo kako?

V kamri je bilo dolgo vse tiho.

Nato se je oglasil Podlipnik: »Anca, pojdem po padarja. Ti ne smeš umreti.«

Zavoljo teh besedi je Marko pozabil, da je na Podlipnika hud.

Anca pa je pregovarjala Cena, naj nikar ne hodi v Tržič. Od nje, ko morebiti ne bosta več dolgo skupaj in da bo še zjutraj dovolj zgodaj. Pregovorila ga je, da ni šel sedlat žrebca.

Bolnica je spet spregovorila, proseče kakor otrok, ki se boji s svojo prošnjo vznejevoljiti mater: »Cena! Saj imaš prav. Res ne kaže, da bi se Marko priženil k nam. Pa, saj boš sam sprevidel.« Obmolknila je in se zazrla v strop. Potem je s solznimi očmi dolgo gledala moža, nakar se je odtrgalo iz trepetajočih ust, kar je pravzaprav hotela prositi: »Cena! Pusti, naj gre Ančka k Primožu, pusti, naj se vzameta. Saj veš, kako bo nerodno Ančki, če dobi mačeho.«

»Aaanca!« Podlipnikov glas je zamrl na blazini bolne žene.

Tedaj se je Marku posvetilo: »Moj Bog! Podlipnica me ima tako rada, jaz pa stojim tu in premišljujem! Ne, Podlipnik ne sme

Izpod domače lipe

ŠT. ILJ

Je že nekaj časa od tega. Drava mirno teče, kot bi se nič ne zgodilo. Toda godba pa še naprej gode, da se sliši po vsej fari in čez. Seve v drugi obliki. Markovcovi bodo imeli svoje veselje s svojim nadebudnim sinčkom, ki je že pri otvoritvi dosegel, da so gostilno zaprli. Nevednost ne more obveljati kot izgovor. Lepo tiho bodo morali priznati, ker jabolko ne pade daleč od jablane. Da na kratko povemo. Medtem ko je godba igrala in so plesalci slikali z nogami zlomljene križe po plesišču, pa so se nekdanji »mogočneži šentiljski« zbrali v posebni sobi na sestanek. Zelo značilen je pozdrav: Wenn allseits erlaubt ist »Heil Hitler«. Potem so sledila natančna navodila za bližnjo in daljno bodočnost: kako hočejo po sklenjeni avstrijski pogodbi zopet zasesti svoje stolčke in se znesti nad onimi, ki so jim jih bili izpodnesli. Samo malo tehnično napako so pri tem napravili: Svojo umetnost so kar poskusili na enem iz svoje srede. Dovolil se je zborovanje smatrati za pustno šalo. Sedaj se zborovalci čudijo, da jim je oko pravice pogledalo v karte, ki je sulico obrnilo in bo tem »unentwegten« preskrbelo stolčke za zamreženimi okenci. Ondi bodo mogli dalje zborovati in obhajati svoje snidenje, kar so prišli iz taborišča. V Celovcu bodo obhajali svojo drugo izdajo. »Mit des Schicksals Mächten ist kein ewig Bund zu flechten und das Unglück schreitet schnell.« To pa že ne »paše« več v pust.

OTOK

Otok... koroški, kinč nebeški, se ne da sicer peti, pa je zares božja pesem naše dežele. In vendar, če smo odkriti, nas vedno zaboli, če gledamo te slike. Notranji glas nam pravi: Iz te prekrasne božje pesmi ste napravili politično odbijajočo pesem. S tem nam Slovencem pravite: v Vrbi—Porečah—Krivivrbi že na varnem sedimo, sedaj poskusimo našo umetnost še na Otoku. Zasilno delo germanizacije je nacistom izpodletelo, nadaljujemo to odslej na tihem. Mestni gospodje, to je tatvina, rop! Ali se ne zavedate tega? Ne bo uspelo. Bo kot prvo: v nepopravljivo škodo. Ali ste zares slepi! Jemljete ljudem vero, značaj, pa hočete, da bi ostali pošteni. Kako spravite tako ravnanje v sklad s stremljenjem po svetosti. Vedno se sklicujete na to, da nimate primernih ljudi, pa slovenske duhovnike na Nemško nastavljate. Slovenskim duhovnikom dajete čisto natančna navodila glede nemškega bogoslužja, Slovenec pa je majvreden, človek druge vrste. Že parkrat smo pisali, pa nimate za nas časa. Cerkveno oblast prosimo in rotimo, da vpošteva našo srčno željo. Ali morda menite, da nimamo do tega pravice? Bodite nam vendar pravični, saj nas naša vera vendar uči medsebojne ljubezni. Prvo pa je predpogoj za druge. Ali ne meni tako tudi naša cerkvena gosposka? Imate dva slovenska svetovalca. Ali morda poslušate v naših zadevah le vaše nemške svetovalce? Ali menite, da je to pravično? Ali je res, da se držite še sedaj znanega stališča: wo der deutsche Fuß steht, kommt keiner mehr hin. Izgleda tako. In vi nas imenujete sobrata Slovenca. Bogatinu podajate obe roki, reveža pa odbijate. Vrnite naši cerkvi staro prisrčnost, vrnite nam naš biser. To zahtevamo, ne prosimo!

RADIŠE

Dne 7. januarja letos je umrl na Radišah posestnik Alojzij Taler, gospodar Tončeve kmetije. Priden in skrben kot je bil, se je pri delu prehladil in nakopal pljučnico, kateri je podlegel. Dosegel je starost skoraj 70 let. Ni pa bil delaven samo zase, ampak je od svojega dela dajal tudi drugim. Leta 1923 je postal organist in pod njegovim spretnim vodstvom je postal radiški cerkveni zbor — moški in mešani — eden najboljših v vsem okraju. S svojim zborom je nastopal pri narodnih prireditvah. Pevci so na skrivaj pripravljali, da bi letos proslavili srebrni jubilej, petindvajsetletnico očetovskega pevovodje, toda bela žena je prezgodaj posegla vmes s koščeno roko. Velika udeležba ljudi pri pogrebu je pokazala, kako priljubljen in spoštovan je bil rajni. Pokopali smo ga na domačem pokopališču ob asistenci gg. prošta Beneteka, ki je pokojniku tudi spregovoril v zadnje slovo, župnika Lampichlerja iz Medgorij in domačega župnika.

Z njim lega v grob trdna slovenska korenina, močan člen v verigi slovenske skupnosti, mož, ki je tudi v hudih časih ostal neomajen Slovenec, zvest svojemu narodu in besedi. Za njim ne žalujejo samo domači, ampak mi vsi, ki nam slovenstvo ni prazen veter ali trenutna potreba, ker se zavedamo, kaj smo z njim izgubili. Domačim naše iskreno sožalje!

Preteklo nedeljo je naše Prosvetno društvo igralo veselo predpustno igro »Micki bo treba moža«. Igralci so v splošnem svoje vloge dobro odigrali, kdor pa tega ni storil, se bo pa po pustu poboljšal in vzel stvar bolj resno. Nasmejali smo se kar dovolj. Sodeloval je tudi moški pevski zbor. Udeležba je bila srednja. Zdi se da zato, ker so ljudje eno leto sem svoje mišljenje in gledanje le malo spremenili.

BILČOVS

»Koroška kronika« je že pred mesecem poročala, da je neznanokam izginil posestnik Žegar in da ga žena in sorodniki iščejo. Pogrešajo ga od 10. septembra lanskega leta in nihče ne ve, kje je. Odgovora na dopis v »Kroniki« ni bilo nobenega. Če bi mož padel v Dravo, bi ga zajele grablje v elektrarni v Labudu. Žegarjeva žena se je obrnila na vedeževalca v Celovcu. Praznoverje je sicer grešno, dokazano pa je, da so ljudje, ki vidijo več, kakor navadni ljudje in če tak človek kaj ve, kar drugi ne vedo, se ga brez greha lahko vpraša, zlasti če se resnica naknadno kakorkoli izkaže. Vedeževalec je zahteval Žegarjevo sliko in natančen zemljevid tamkajšnje okolice, ter ugotovil sledeče: Žegar je živel v nekem bolestnem strahu, da ga zasleduje policija. Začetkom septembra je postal ta strah neznosen, in je izginil. Vedeževalec pravi, da je hodil ob neki vodi. Hodil da je čez drn in strn. Od tu naprej vedeževalec ne ve, kaj se je zgodilo. Pravi, da je nesrečni mož tukaj padel in se ubil. Tukaj se vedeževalcu gledanje pretrga in pravi, da je mož mrtev.

Na severni strani gorskega hrbta je res strma stena, po kateri gre steza, ki zdravemu človeku ni nevarna, nevarna pa je človeku, kot je bil pogrešani Žegar. Pod to steno ali v bližini, pravi vedeževalec, da naj pogrešanca iščejo. Dokler bo ležal sneg, bo iskanje težavno, ker če je padel čez steno, ga je pokril sneg. Na podlagi teh domnev bodo pogrešanca sedaj iskali.

Pismo z dežele

V Vašem listu smo že večkrat zasledili članek z napisom »Pismo z dežele«, v katerem so vaši bralci povedali svoje mnenje. Danes bi tudi jaz rad nekaj povedal. Ker sme v demokratični državi vsakdo povedati svoje mnenje, če s tem ne škoduje svojemu bližnjemu, sem se tudi jaz odločil za te vrstice. Koliko demokratičnega mišljenja je živega v vašem uredništvu, bo vašim bralcem pokazalo to pismo, če bo objavljeno.

»Volkszeitung« je nemški koroški časopis, ki posveča največ pozornosti dogodkom v južnem delu Koroške. Članki, ki jih s tem v zvezi prinaša, niso, največkrat neoporečni, a članek, ki ga je objavila v svoji 17. številki pod naslovom »Vprašanja južne Koroške«, ne sme iti brez komentarja v pozabljenje. Ker smo s člankom prizadeti predvsem koroški Slovenci, naj ne bo čudno, če tudi mi nanj odgovarjamo.

»Volkszeitung« se v tem članku, kakor tudi v mnogih drugih zavzema za ljudi, ki so jih Titovci odpeljali in skuša iz tega kovati političen kapital. Vsekakor so ti ljudje obžalovanja vredni in razumljiva je skrb svojcev za njihovo usodo in tega dejstva ne mislimo zagovarjati. — Toda zakaj ne piše enkrat tudi o 33 milijonih žrtvah vojne in o onih 11 milijonih, ki so bili pomorjeni po koncentracijskih taboriščih ter o onih, ki so te žrtve zakrivili.

Dalje piše o jugoslovanskih dipijevcih v naši okolici in da med domačim prebivalstvom vlada nevolja zaradi njihove prisotnosti. Nato lahko odgovorim: domače prebivalstvo je veselo teh marljivih ljudi, ki mu pomagajo že čez dve leti pri delu in tudi drugače vodijo zgledno življenje. Če bi teh ne bilo več tukaj, tedaj bi bili mnogi brez služinčadi, kajti tukajšnja mladina, ki je izšla iz Hitlerjeve šole, smatra to delo za nekaj poniževalnega in se čuti poklicano za nekaj višjega. In če tudi bivajo pri nas slovenski duhovniki kot gostje ter pomagajo pri dušnopastirskem delu, so vsekakor prej poklicani za to, da delujejo kot Slovenci med Slovenci kot vsak nemški uradnik, ki našega jezika ne obvlada. To nam narekuje cerkveni zakon, kakor tudi naravno pravo.

Pritožuje se zaradi slabe oddaje slovenskih kmetov. Največ teh kmetov je bilo nekoč izseljenih. Ali veste, kako so bili sprejeti ti izseljenci? Ali ne veste, da so hoteli ljudi, ki so prišli že do Beljaka, poslati zopet nazaj v rajh, in da so dr. Tišlerju, ki se je zanje zavzel, grozili z ustrelitvijo? Ali naj torej ti ljudje zaupajo državi in takemu prebivalstvu, če pa so tudi drugače gospodarsko prikrajšani in povsod zapostavljeni, medtem ko sedijo magnati iz Hitlerjevih časov lepo na toplem in mehkem ter se gredo »patriote«? O cenah podeželskih pridelkov niti ne govorim, ker so povzročile tudi pri »Domovini zvestih«, da nočejo več oddajati.

Ob koncu govori o šoli. To je vsekakor višek. Primer: V popolnoma slovenski okolici je nemščina učni jezik in mislim le 2 uri slovenščine na teden in še to jim je preveč? In to smatrajo da je potrebno reforme. Seveda, toda v drugem smislu, kot mislijo oni. In da se mora nemški otrok učiti slovensko? To da ne gre. Ali ne vedo, da je človek, ki govori en sam jezik, tudi vreden enega samega človeka, kdor govori dva jezika, dveh in kdor tri, ta je vreden treh ljudi? Ali ne vedo, da živimo tukaj na Koroškem na ozemlju, kjer se stikajo tri jezikovne skupine: slovanska, germanska in romanska in da je vsakdo lahko vesel, ki govori vse te tri jezike. Dovolj žalostno je, da je z nemške strani ravno tukaj na Koroškem tako malo zanimanja za slovenstvo in da se tako malo pozna njegov jezik, kultura in slovstvo, in je vendar procentualno vzeto duhovna produktivnost v Sloveniji večja kakor v nemškem rajhu, kar ugotavlja sam nemški evangelijski pastor Dr. Kaufmanu, ki pozna Slovenijo. In če danes celo kolonialni narodi, kot n. pr. Indonezijci vstajajo, da bi dosegli svobodo ter prišli do kulturne samostojnosti, hočejo pa tukaj narodu, ki je vsaj tako kulturen, kot nemški, zabranjevati celo lastni jezik. To je vsekakor njihov cilj in zahrbtni namen. Ponemčevanje slovenskega dela Koroške je bil tudi stoletni cilj njihovih prednikov. Ali ni to dejstvo, ali ne priča zgodovina o tem. V morali velja vsestransko priznano načelo :krivica terja zadoščenje. Ali to načelo ne velja pri grehih zoper narodnost? Ali je pričakovati od njih takega miselnega razvoja, ko pa še vedno nadaljujejo z zastopanjem krivice? Ali je vsaj med duhovno vodilnim slojem nemških Koroščev iskrica tozadevne zavesti o krivici? Ali je kakšen nemški časopis vsaj enkrat priznal: Zgrešili smo?

Časopisni članki kot »Vprašanje južne Koroške« okužujejo zrak in na tej podlagi ne more priti do razumevanja v deželi in ne med narodi.

To pismo je bilo napisano na dan spreobrnjenja sv. Pavla z namenom, da bi se spreobrnili tisti, ki so spreobrnjenja potrebni.

---

z doma. Jaz pojdem! Če me volkovi strgajo, naj me pa!«

Stekel je domov, da je sneg pod coklami kar žvižgal.

Manica za pečjo je že spala, pa se je prebudila, ko je Marko obuval škornjice. Ni je mogel preprositi, da bi ostala sama brez Volkuna doma; moral jo je vzeti s sabo k Podlipniku, dasi bi bil rad odjezdil kar na skrivnem.

Potrkal je pri Podlipniku, izročil Manico Rozalki in odšel v konjak sedlat žrebca. Manica ga je izdala. Ko je vrgel sedlo na žrebca, se je oglasil za njim Podlipnik: »Marko! Vzemi moje sedlo, ima močnejše jermene. Ker, če se ti o nepravem času jermeni odtrgajo, ne boš več zajezdaril. Razumeš?«

»Razumem.« Vrgel je staro, oguljeno sedlo na tla in vzel iz Podlipnikovih rok skoraj novo, gospodarjevo sedlo.

»In do Poljč te spremiva z Jožem s kobilami, da zvodiva nazaj grede za sabo vsaj tiste volkove, ki tulijo v Pečeh, da ne bodo gonili tebe. Boš že še naletel na druge.«

Marko je videl, da Jože že komatá kobilo.

Kakor bi si nikoli ne bila prišla navzkriž, sta se pogovarjala Cena in Marko: »Ali znaš streljati?« je vprašal Podlipnik.

»Znam.«

»Dal ti bom svojo pištolo na dve cevi. Strela se volkovi boje.«

»Imam tudi robevnico s sabo.«

»Če ti bodo volkovi tako blizu prišli, da jih boš odganjal z robevnico, potem —. No, če ne boš mogel naprej, skliči v kaki vasi, morda te kdo pospremi; ali pa počakaj do jutra.«

»Ali se za žrebca bojite?«

»Misliš?« Otožno je pogledal Podlipnik Marka, kateremu je bilo že žal, da je Cena nekako užalil. Podlipnik je tudi bral na njegovem obrazu, da fant ni nič hudega mislil, zato je samo še naročil: »Če prideš v Tržič, se oglasi na Pošti. Vencelj bo najbrže še pil. Povej mu, da se mudi. Bodo že poklicali Miha. Naroči mu, da nocoj ni škoda ne denarja ne živine.«

V konjak je prinesla Ančka, vsa objokana je bila, polno skledo v vinu namočenega kruha, kakor ji je ata naročil. Za žrebca.

Joža in Cena sta vpregla kobili. Ančka se je pa pomudila v konjaku, da odnese prazno skledo v kuhinjo.

»Tak ti greš, Marko?«

»Grem.«

»In če te volkovi?«

»Nič se ne boj!«

Potem sta molčala. Marko je krmil žrebca s kruhom in vinom kar iz sklede. Ančka je čakala na prazno skledo.

Podlipnik in Joža sta imela že zapreženo, ko je Marko pripeljal žrebca na dvor. Še premeknil se ni konj, ko se je Marko pognal v sedlo, nikar, da bi nagajal, kakor bi vedel, kako se mudi.

Marko je nateknil rokavice, prosil Ančko, naj mu poda robevnico, Podlipnik pa mu je dejal v torbo na desni prednji strani sedla nabito pištolo. Marko je zasukal žrebca in odjezdil skozi leso. Za njim so zapeli zvonci in zaškripale sani.

Vsi so bili zamišljeni, vsi so molčali. Volkun pa je pred križem na koncu vasi veselo zalajal, se nagajivo pognal žrebcu v gobec, ki je šavsnil po njem kakor za volkom, pa ne zares. Kakor bi se bil pes razveselil, da gre že vendar enkrat s konji **in Markom na cesto, za kamor ga je vozil** Primož kot majhno, zavaljeno kuže od morja nekje in ga ni pripeljal sam; drugi so ga, otrokom za spomin na očeta, ki se je bil povozil.

Noč je bila svetla. Kakor pajkove mreže so bile sence golih dreves. Hrasti pa so še vedno v listju stali na snegu kakor strahovi.

Nihče, ne Cena ne Jože ne Marko ni vedel, ali še tulijo volkovi v Pečeh in kje so. Glušili so jih zvonci in preveč je škripala trdo zamrzla pot pod kopiti in sanmi. Ustaviti bi moral konje in prisluhniti; pa, preveč se je mudilo. Le Volkun se je nekajkrat pognal proti Rebri, kakor bi ga mikalo na ravs in pretep.

Podlipnik je v Babjem potoku okoli oreha obrnil, voščil obenem z Jožem Marku srečno pot in se vrnil. Pred Krnicami je ustavil sani, poslušal in gledal. Vse je bilo tiho. Ob plotu med poljem in Rebrijo pa mu je Joža pokazal štiri, pet temnih senc, ki so se premikale. Podlipnik jih je bil vesel. Prepričan je bil, da mu je uspelo zvabiti volkove, ki so se priklatili v Peči, z Markove sledi.

Koj nato ga je zaskrbelo, kaj je z Anco, in zaskrbelo, ali je Marko že prišel skozi Presko, kjer je že sam večkrat videl švigniti volka čez cesto iz gozda v gozd.

Pot v Tržič je Marko dobro poznal; prehodil jo je že večkrat. V lahnem diru in kar po bližnicah je prijezdil za Begunje. Preudarjal je samo to, kako prijezdi čim najbolj hitro v Tržič.

Ukazal je Volkunu naprej, pripravil in napel pištolo, poprijel z levo, v kateri je držal vajeti, še robevnico, da jo bo imel hitro pri rokah, če bo treba, pognal v korak žrebca po klancu navzgor in želel samo še to, da, če se že mora srečati v Preski z volkovi, naj bi se ne na klancu, ampak šele zgoraj na cesti.

Prijezdil je na vrh klanca, na cesto in koj pognal v skok. Že je mislil, da ne bo videl volkov, ko je na ovinku Volkun zaostal, nagrebenil hrbet in zarenčal. Žrebec je postrigel z ušesi in jezno zaprhal. Marko je ugledal, da tečeta po zapadlih sečah nad njim dva volkova. Zaskrbelo ga je, če jih ni več: »Ne, samo dva sta.« Pustil ju je, da sta se približala, in šele nato ustrelil s pištolo proti njima. Volkova sta zbežala, Marko je pa z žrebcem kar padel v Slatino, kjer je žrebca zaustavil in jezdil skozi vas v korak, potem je spet pognal v lahen dir da ne upeha konja pred Vetrnim, da poleti kakor na ptiču, če bo treba, preko samotnih gmajn mimo Hudega grabna in skozi gošče pred Bistrico. Da se bosta volkova, ki ju je odgnal s strelom, vrnila na njegovo sled, je prav dobro vedel in je želel samo to, da bi se z ogibanjem vasi toliko zamudila, da bi ga vsaj do Hudega grabna ne dohitela.

Noben pes se ni nikjer oglasil. Marko je vedel, da so vsi pozaprti po hlevih in ovčjakih zaradi volkov.

S pištolo v roki je zavil okrog najbolj ostrega ovinka na vsej poti pred znamenjem na Vetrnem. Kar začudil se je, da ni ugledal nobenega volka.

Spravil je pištolo in pognal v skok: »Sedaj jim utečem, mrham.«

Žrebca je grelo vino, da je kljub napeti poti kar plaval.

Pred goščo je Volkun hotel zaostati. S tem je samo opozoril Marka, da mu volkovi slede. In Marko je postal oprezen.

»Volkun naprej!« je rezko ukazal Marko, da je imel pot pred sabo varno; namerjal je volkove za sabo, kadar se mu približajo, zaustaviti z drugim strelom.

(Dalje prihodnjič)

RADIO CELOVEC

govori po časopisu

(Nadaljevanje)

ORGANIZACIJA CERKVE NA SLOVENSKEM V SREDNJEM VEKU

Doba od 12. stoletja dalje pomenja v cerkveni zgodovini slovenske zemlje utrditev cerkvene organizacije in poglobitev verskega življenja. Veliko misijonarsko in reformno delo prejšnjih stoletij je končano. Na njegovih uspehih je bila mogoča podrobna ureditev cerkvene uprave v času od 12. do 14. stoletja.

USTANAVLJANJE ŽUPNIJ

Osnovne edinice cerkvene uprave so župnije, ki se po obsegu po večini skladajo s starimi kolonizacijskimi, gospodarskimi in svetno-upravnimi okoliši ter so po svoji cerkvi-matici ali »fari« središča in žarišča mnogoličnega, ne samo verskega, marveč tudi kulturnega in gospodarskega življenja našega naroda. V 12. stoletju je organizacija fará na slovenskih tleh v glavnem izvršena in njihovo število se vse do kraja dobe, ki jo sedaj obravnavamo, ni znatno povečalo. Kakor je glede širjenja krščanske vere in cerkvene organizacije že v prvi dobi krščanstva med Slovenci oglejski del slovenske zemlje časovno zaostajal za solnograškim (salzburškim), tako tudi glede organizacije fará. Severno od Drave je ureditev fará izvršena že v začetku 12. stoletja, južno od reke pa šele v teku tega stoletja, nekateri obrobni deli jo pa dobé šele v prvi polovici 13. stoletja.

Ob koncu 13. stoletja, ko so nam ohranjeni prvi podrobni seznami fará na slovenskih tleh, si že moremo ustvariti pregledno podobo cerkveno-upravne razdelitve slovenske zemlje. V bistvu se ta ni izpremenila vse do velikih cerkveno-upravnih reform 18. stoletja.

Koroška severno od Drave razpada v štiri cerkveno-upravne teritorije: v ozemlji krške in labodske (lavantinske) škofije in oba salzburška arhidiakonata, spodnje- in zgornjekoroškega. Arhidiakonate z arhidiakoni na čelu je v svoji vladikovini uredil salzburški Konrad I. (1106 — 1147). Arhidiakoni so bili neke vrste škofovi namestniki, skrbeli so v svojih okrožjih za versko življenje in cerkveni red, sklicevali so sinode ter opravljali v škofovem imenu cerkveno sodstvo.

Slovenski del oglejskega patriarhata, če izvzamemo obrobni Trst in Koper, vse do ustanovitve ljubljanske škofije ni imel svojega škofijskega sedeža in poglavarja. Obstajal je pač načrt oglejskega patriarha Bertolda iz leta 1237, ki je papežu predlagal, naj se ustanovi nova škofija pri samostanu v Gornjem gradu ali pa tjakaj prestavi zapuščena škofija iz istrskega Pična (Pedena). Kot razlog ustanovitve navaja patriarh Bertold velik obseg oglejskega patriarhata, ki se razprostira deset dni hoda in še več proti Ogrski, tako da ga ne more zadosti obhoditi in trpe zato tamkajšnji prebivalci veliko škodo v duševnem oziru. Do ustanovitve nameravane škofije v Gornjem gradu ni prišlo; verjetno je, da zanjo niso našli zadostnega finančnega kritja.

Število prvih fará na Slovenskem, posebno če ga primerjamo z današnjim, je bilo še prav majhno.

Koroška južno od Drave je združena v enem samem oglejskem arhidiakonatu, h kateremu spada tudi slovenjegraški okraj.

Štajerska ob srednji Muri in severno od Drave je spadala v salzburški arhidiakonat »v spodnji Marki«.

Južno od Drave se je širil oglejski Savinjski arhidiakonat. Na zapadu je Mislinjska dolina spadala še pod koroški arhidiakonat južno od Drave, na vzhodu je bila državna meja obenem cerkvena, na jugu je pa Savinjski arhidiakonat onostran Save obsegal še faro Svibno z vikariatom Radeče.

Kranjska tostran kraških prehodov je prvotno združena v enem samem arhidiakonatu, ki se je v 13. stoletju razdelil na dva: na ožjega kranjskega ali gorenjskega na Gorenjskem, v ljubljanski okolici, delu Notranjske in na Ribniškem ter Kočevskem in na dolenjskega na Dolenjskem ter v Beli Krajini.

V zapadnem delu slovenskega ozemlja spadajo Beneška Slovenija, Posočje, Vipavska dolina in goriški Kras pod oglejskega patriarha, notranjski ter tržaški Kras in severna Istra pod tržaškega škofa, koprsko zaledje pa pod koprsko škofijo, ki so jo leta 1177 obnovili in oddelili od tržaške. Na ozemlju tržaške škofije so obstajale prafare v Trstu, Miljah, Dolini, Tomaju, Senožečah, Hrenovicah, Slavini, Košani, Trnovem in Jelšanah.

Oglejska Furlanija je bila razdeljena na arhidiakonate. »Zgornji arhidiakonat« je segal še na beneško-slovensko ozemlje.

Tolminsko, Bovško in Cerkljansko z Idrijo in Novo Oselico je urejeno kot poseben arhidiakonat, ki spada pod čedadski kapitelj. Obsega okoli leta 1300 tolminsko faro in vikariate v Bovcu, Volčah, na Šentvidski gori in v Cerknem.

Od Rožaškega samostana (Rosazzo) so odvisni prvotni vikariati njegovega zaledja v Prapotnem (Prepotto), Bračanu (Brazzano), Biljani v Brdih, Kanalu ob Soči in Ročinju. (Dalje prihodnjič.)

ZA NEDELJSKO POPOLDNE

Besede pomenijo:

V o d o r a v n o: **1 prvi slovenski pisatelj, protestantski pridigar. Izdal prvi dve slovenski knjigi (Abecedarij in Katekizem).** Živel 1508—1586; 10 državni in deželni poslanec, pisatelj (1826—1922); 19 vsled, iz nekega vzroka; 20 dva enaka samoglasnika; 21 začimba; 23 krajši izraz za „dajejo"; 24 upanja; 25 moško krstno ime; 28 nalezljiva trebušna bolezen; 29 **filozof in teolog, kot prvi prevedel v slovenščino sv. pismo. Doma iz Krške-ga, živel 1547—1589; 31 eden najdelavnejših piscev naše starejše književnosti — izdal 23 del; 12 jih je ostalo v rokopisu. Bil redovnik, živel 1735—1801;** 34 žensko krstno ime; 35 oseba iz sv. pisma; 37 domače živali (pomanjševalnica); 38 vrsta spomenika; 41 kratica manjše utežne enote; 42 vzpetina; 43 označka za neko kemično prvino; 44 moško krstno ime; 45 pozitivni električni pol; 47 kratica za „absolvent"; 48 označka za kemično prvino stibium; 50 dejanje, tudi uradna listina; 51 drevored; 52 domače živinče (pomanjševalnica); 55 slovenski skladatelj; 57 polmer trikotniku včrtanega kroga; 58 kratica za „tega leta"; 59 **oče slovenskega cerkvenega govorništva, izdajatelj pridig. Doma iz sv. Križa na Vipavskem, živel 1645—1714;** 65 prostor za živino; 66 kratica za Italijana; 67 gorovje na Balkanu; 68 **izdajatelj cerkvene pesmarice, pesnik, rodom iz Škofje Loke, živel v prvi polovici 18. stoletja;** 71 **jezikoslovec in nabožni pisatelj, sestavil obsežen trojezičen slovar; latinsko-nemško-slovenski, živel 1650—1722;** 73 žensko krstno ime; 75 nenavaden, samosvojski; 76 sodna obravnava; 77 nauk o družabnem redu, zakonih; 78 prva ženska; 79 nekdanji oblastnik na Hrvaškem; 80 vzklik; 81 kamenita stena, ovira; 82 svinjska gnjat; 83 iz Adamovega rebra; 84 produkt pri gorenju; 85 tišina.

N a v p i č n o: **1 cerkveni možje, iz katerih so izšli prvi slovenski leposlovni delavci;** 2 vodna žival; 3 urednik „Kranjske čbelice" in nje ustanovitelj; 4 soprogica; 5 hiter, skladen, sodoben; 6 nada; 7 nadležne živalce; 8 poziv, klic; 9 tuje žensko krstno ime; 11 del človeškega telesa; 12 večja lesena posoda; **13 šolnik in slovničar, sestavil slovensko slovnico, ki je izšla leta 1584. Po njem se imenuje tudi črkopis, ki so ga ustvarili naši protestantski pisci;** 14 kraj in naprava, kjer pridobivajo sol iz morja; 15 prav tak, sličen; 16 otroški izraz za očeta; 17 skrajšano moško ime; 18 seznam cen; 22 telesna poškodba; 26 žensko ime; 27 mamilo, strup; 30 beli obrtnik; 31 planet; 32 začimba; 33 izraz pri množenju; 36 leži v ustni duplini; 39 član balkanskega naroda; 40 debela palica; 43 gora, kamor so „coprnice jezdile"; 46 **za kulturno zgodovino našega naroda takrat najzaslužnejši mož, napisal in izdal ogromno delo „Slava Vojvodine Kranjske" leta 1689.;** 48 kratice neke bivše slovenske stranke; 49 vrsta goveda; 50 tuja oblika ženskega krstnega imena; 53 šesta in predzadnja črka v abecedi; 54 skale pod morsko gladino; 55 gora na Koroškem; 56 rojstni kraj Simona Gregorčiča; 57 žitarica, ki ne raste pri nas; 60 posledica prehlada; 61 gorovje na Slovaškem; 62 poljsko opravilo; 63 žival mlekarica; 64 vabi, prosi za nevesto; 65 velikonočna začimba; 67 rumenokljuni ptič; 69 prvi človek; 70 kratice slovenske kulturne organizacije na Koroškem; 72 domača žival; 74 kot pri 83 vodoravno; 77 kratica za „prejšnji"; 80 nikalnica.

POČETNIKI SLOVENSKEGA SLOVSTVA

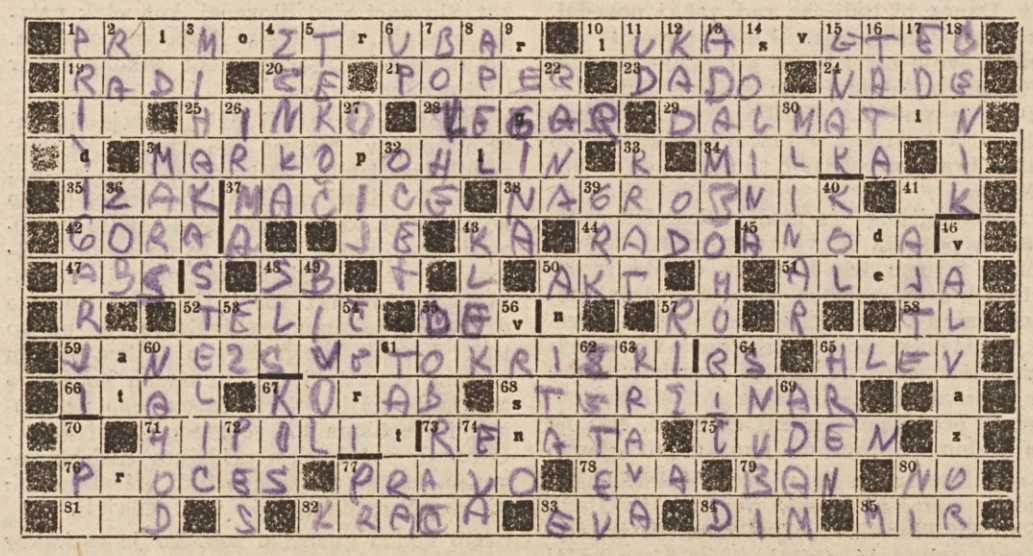

Radio Celovec

Sobota, 7. februarja:
7,15 Iz svetovnega tiska,
17,10 Pregled sporeda za prihod. teden

Nedelja, 8. februarja:
7,30 Jutranja glasba,
17,10 Poročila,
19,30 Polurna oddaja.

Ponedeljek, 9. februarja:
7,15 Zgodovinsko predavanje.
17.10 Poročila.

Torek, 10. februarja:
7.15 Jutranja glasba,
17,10 Poročila.

Sreda, 11. februarja:
7,15 Jutranja glasba,
17.10 Poročila.

Četrtek, 12. februarja:
7,15 „Zvočni tednik",
17,10 Poročila,
18,00 Polurna oddaja,
19,15 Pouk slovenščine za nemško govoreče.

Petek, 13. februarja:
7,15 Literarno predavanje,
17,10 Poročila.

Morebitne spremembe bomo objavili v radiu

V Železni Kapli sta se zaročila
JOŽE ŠTEFANIČ
vrtnar in
ELIZABETA GROBELNIK

Iščem Slovenko za gospodinjska dela.
JORDAN MARINO, Feldkirchen,
Norikaplatz 4 — Gärtnerei.

Učitelj
ki želi v srečnem družinskem življenju preživeti svoje življenje, išče primerne družice. Prednost imajo učiteljice do 24. leta. Predpogoj znanje slovenščine.
Ponudbe s kratko navedbo osebnih podatkov na upravo lista pod »Dvojezičnost«.

SLOVENKA
stara 20 let, trgovsko naobražena in vesele narave, želi spoznati ljubitelja narave do 30. let, ki bi bil pripravljen žrtvovati nekaj prostega časa za dopisovanje z zapuščeno dušo. Morebiten zakon ni izključen. Ponudbe poslati po možnosti s sliko na upravo lista pod »Srečna pomlad«. 495

NAROČITE
mlatilnice (Dreschmaschinen), žitne čistilnice (Putzmühlen), rezilnice za repo (Rübenschneider), stroje za drobljenje žita (Schrottmühlen), gnojnične črpalke — ročne in strojne (Jauchenpumpen für Hand- und Kraft), sode za prevoz gnojnice (Jauchenfässer), svinjske kotle (Futterkessel), sadne mline (Obstmühlen), sadne stiskalnice (Obstpressen), slamoreznice (Futterschneider), brane (Eggen), pluge (Pflüge), kultivatorje (Kultivatoren), krožne žage (Kreissägen), osi za krožne žage in klepalni stroji (Kreissägewellen und Blätter Dengelaparate), brusilne stroje (Schleifaparate), primože (Schraubstöcke), smirkove plošče (Schmiergelscheiben), nože za kosilnice, rezanje zelja in repe (Messer für Grassmäher Häcksler und Rübenschneider, Küchenherde), kolesa z zračnicami in plašči ali brez njih (Fahrräder bereift und unbereift), zračnice in plašče (Pneumatik), vse nadomestne dele za kolesa (sämtliche Fahrräderersatzteile), glasbila kot violine, kitare, gramofone in gramofonske plošče (Musikinstrumenten wie Geigen, Gitare, Gramophone und Platten)
J. LOMŠEK, trgovina strojev, koles in glasbil
ZAGORJE, pošta Dobrla vas — (Sagerberg, Post Eberndorf),
ki v najkrajšem času zadovolji vsa naročila po najnižjih dnevnih cenah.

Vsem, ki so na zadnji poti spremili našega duhovnega očeta, dušnega pastirja, duhovnega svetnika in župnika v Žvabeku

Uranšek Franca

se najprisrčnejše zahvaljujemo. Prisrčna hvala preč. gg. proštoma Benetku Antonu in Trupeju, gg. Zechnerju Alešu in Turnerju Edvardu in vsem drugim čč. duhovnim sobratom ter vsem sorodnikom, prijateljem in znancem.

Ohranimo našega dobrega župnika v blagem spominu in molimo za pokoj njegove duše.

ŽALUJOČI FARANI

„Koroška kronika" izhaja vsak petek. — List izdaja Britanska obveščevalna služba — Uredništvo lista je v Celovcu, Völkermarkter Ring 25/I Telefon 3651/02 — Uprava in oglasni oddelek v Celovcu, Völkermarkter Ring 25/I. Telefon 3651. — Mesečno naročnino je treba plačati v naprej. Rokopisi se ne vračajo. — Tisk: Tiskarna „Carinthia",